

MAGYAR IRREDENTA

A MAGYAR IRREDENTISTÁK LAPJA

ELŐFIZETÉSI ÁRA ÉVI
200 KORONA
Egy szám ára 5 Korona.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:
Budapest, VIII., Eszterházy-u. 4.
Telefon: József 110-71. Postatakarék cheque-számla: 42759.

MEGJELENIK
KÉTHETENKÉNT

*Hiszek egy Istenben.
Hiszek egy hazában.
Hiszek egy istent örök igazságban.
Hiszek Magyarország föltámadásában. Amen.*

A magyar trón.

Az elmúlt hetek, a király viszatérésének izgalmas órái, s az ezzel összefüggő külpolitikai események, fontos tanulságokkal szolgálnak számunkra. Nagy horderővel bíró igazságokat állapíthatunk meg úgy a királykérdés megoldására vonatkozólag, ami kevésbé fontos és sürgős, mint a területi integritásra nézve, melynek visszaszerzése fontosabb és sürgősebb a királyi trón betöltésénél. Legitimisták és szabad királyválasztók elkeseredett szélmalomharcot vívnak egymással, hajbakapnak és vitatkoznak azon, elfoglalja-e IV. Károly király a magyar trónt vagy sem, ő legyen-e Magyarország apostoli királya, vagy valaki más, s mintha semmi egyéb bajunk nem volna, sürgetik az alkotmányrevízióra vonatkozó törvények megalkotását, hogy a magyar trón betöltésének kérdése mielőbb megoldassék. A legitimisták heves türelmetlenséggel és mohósággal akarják a trónra a királyt mielőbb visszaültetni és a nagy zavaros kavardásban teljesen megfélemlenkednek róla, hogy *elcsúsz országra van szükségünk és csak azután királyra.* Avagy elképzelhető a királyi jogok és hatalom birtoklása tizenhárom vármegye fölött? Elképzelhető a királyi méltóság fénye egy olyan országban, mely lerongyolva, kifosztva, megeseonkítva tengődik? S elképzelhető olyan királyi udvartartás, mely oly közel van a határhoz, hogy bármikor belőhetnek a várablakán? Az a magyar király, aki Csonka-Magyarország fölött kíván uralkodni, csak operettkirály lenne. Magyarországnak azonban nincs szüksége sem szabadon választott, sem törvényes operettkirályra. — királyra, ország, haza és nemzet nélkül.

Szükséges annak megállapítása, hogy kik voltak azok, akik e vesztés bonyoda matát felidézhető puccsot megtevezték és ke esztü vitték. Szükséges, hogy lako janak is. De a főkérdés: ol nem szabad a figyelmet elterelni. A főkérdés pedig az, hogy ez a csonka-ország nem éltképes, hogy régi országuuk visszaszerzése az első fe adat. Ne pazarol-

ják tehát politikusaink a jobb ügyre méltó magyar erőt és energiát hanem azok ellen állítsák csatasorba, kik ellen együttes erővel és minden eszközzel küzdünk kell.

De szolgálnak más tanulságokkal is a lefolyt izgalmas napok eseményei. És ez a tanulság az, hogy ez alkalommal teljes valóságában és meztelenségében tünt ki: milyen semmit sem érő hitvány papirrongy is az az ugynevezett «békeszerződés». S milyen szélhámosság és világsalás az a másik intézmény is, az az ugynevezett: «népszövetség». «Ha IV. Károly király csütörtök délig az országban marad, háborút indítunk» mondják egyértelműleg a csehek, az oláhok s a jugoszlávok. Hol a «békeszerződés», hol a béke öre: a népszövetség? — kérdezhetnénk. — Amde felesleges kérdeznünk. Hisz nincs béke. Amit ők békének neveznek, annyi ideig sem fog már fennállani, mint amennyi idő óta *gyenge szuronyok hegyén* érvényben van. Az izgalmas eseményekből még egy tanulságot szűrhetünk le, nem is annyira mi, mint inkább a Habsburg dinasztia, — ha ugyan tanulni tud — s a figyelő külföld, ha ugyan látni akar. Az osztrák császároknak legkedveltebb és dédelgetett népe volt mindenha a cseh, s most hálából éppen a csehek voltak a legszajásabbak, legtürelmetlenebbek és leginkább kardcsörtelők az esetre, ha a király el nem hagyja rögtön Magyarországot. Nem beszélünk arról, hogy a magyar belügyekbe való ismételt beavatkozásaikért már régen megérdemelték volna a megtorlást, s csak azt állapítjuk meg, hogy a cseh jellem most sem tagadta meg magát. Árulás, hálátlanság, gyávaság, rablás, lesből támadás, orozva gyilkolás a nemzeti erényük.

De ugyanezekre a nemzeti erényekre van felépítve a többi rabló állam is.

Azok, kik a magyar trón betöltését sürgetik, s a trónra ország nélkül királyt akarnak ültetni, csak rabló ellenségeinknek tesznek jó szolgálatot.

A királykérdés és integritás közjogi vonatkozásai.

I.

Magyarország nem új, az Osztrák-magyar monarchia felosztása után keletkezett állam, s ebben a tekintetben nem hasonlítható össze sem Német-Ausztriával, sem a Cseh-Szlovák állammal, sem Jugoszláviával. Jogi szempontból a mai Magyarország az maradt, ami több mint ezeréves múltjában volt. Önálló állami helyzetét megőrizte akkor, amikor Ausztriával szövetségre lépett, valamint az Osztrák-Magyar monarchiának nevezett szövetség egész tartama alatt.

Az eredetire és érzelmeire idegen uralkodóház ebben a kérdésben soha sem egyezett meg a nemzettel. Magyarországon a háboru előtt és alatt az összes politikai tényezőknek az volt a véleményük, hogy a magyar állam *régebbi alakulat*, mint az Osztrák-Magyar monarchia, vagy mint az «Ausztriának» nevezett állami alakulat, bár Magyarországot gyakran tekintették úgy, mint ennek egy részét és hogy az Osztrák-Magyar monarchia nem oly állami alakulat, amellyel Magyarország független állami lététől lemondva, összekapolt. Ennek a véleménynek a támogatására a következő tényeket hozzuk fel.

Jóval a Habsburg-uralkodóházzal való állandó viszony felállítása előtt, 1526-ban, Magyarország már több mint ötszáz éve önálló állam volt Európa nemzetközi életében. Fontos szerepet játszott mint oly *szuverén állam*, amelynek területe a legutóbbi eseményekig nem változott s jog szerint még az övé. A később «Ausztriának» nevezett állami alakulat akkor még nem is létezett. Igaz, hogy már megvolt az «Ausztriai Ház», mint az ausztriai hercegség, később főhercegség, a szent birodalom egyik, viszonylagos kiesiny, hűbéres tartományának uralkodóháza. A XIII. század óta családi politikával (családi szerződések, örökségek, házasságok, vételek, cserék) egymásután szerezte meg a Német-római szent birodalomnak Csehországtól és Morvaországtól délre fekvő tartományait. Ugyanebben az évben, 1526-ban az Ausztriai Háznak sikerült megszereznie a Cseh királyságot és az ettől függő fejedelemségeket: a Morva ör-

grófságot és Szilézia hercegséget.

Ennek a családi politikának volt az eredménye, hogy az Ausztriai Ház, kihasználva a török imperializmustól fenyegetett Magyarország helyzetét, a maga számára biztosította ennek az önálló, a Német császárságtól nem függő országnak trónját. Jóllehet a Habsburgoknak a magyar királyi trónra lépése a dinasztia családi politikájának jelentékeny sikere volt s nagy hatása a későbbi európai eseményekre el nem maradhatott, ez az esemény jogi szempontból nem érintette Magyarország függetlenségét, mert 1687-ig mint választó királyság szabadon és saját akaratából választotta meg azt a személyt, aki a németrómai birodalom törvényei értelmében volt örököse vagy uralkodója a szent birodalommal határos vagy attól függő ausztriai tartományoknak.

Jogi szempontból tekintve ez a helyzet nem változik akkor, amikor Európa leglassabb abszolutisztikus fejlődése idején (Franciaországban a Bourbonok, Angliában a Stuartok, Németországban I. Lipót és Poroszországban a nagy választófejedelem alatt), a törökökön kivivott nagy győzelmek s a magyarországi függetlenségi mozgalmak véres elfojtása után, 1687-ben az uralkodóháznak sikerül törvénnyel biztosítani a magyar trón öröklését a Habsburgok férfiága részére. Ez a törvény csak a független Magyarország királyi trónjának öröklődését határozza el anélkül, hogy bármilyen jogi viszonyt állítana fel a független Magyarország és az elnevezés, valamint jelentőség szempontjából annyira különböző szent birodalmi fejedelemségek között (Cseh királyság, Kóburgi hercegség). Ilyen kötelek csak 1723-ban keletkezett, mert akkor Rákóczi szabadságharcának elfojtása után a nemzet még gyengébb, az uralkodó hatalma pedig még nagyobb lett. A Habsburgok dinasztikus politikáját siker koronázta, amikor sikerült kimondatniok az 1723. évi I. és II. törvencikkben, az u. n. *pragmatica szankcióban* az uralkodóház női ágának örökösödési jogát, valamint Magyarország és az örökös államok együttes birtoklásának jogelvét. Az együttes birtoklás (compossessio) elvének

ellenére a magyar törvény kifejezetten kiköli a magyarországi uralom és kormányzat függetlenségét, anélkül, hogy ez a rendelkezés megakadályozhatta volna, hogy Magyarország független állami jellegét a XVIII. században mindjebb el ne homályosítsa a dinasztikus hatalom. Ez a magyar királyságot úgy akarta feltüntetni, mint az uralkodóház (Ausztriai Ház) után «Ausztriának» nevezett állami alakulás egyik államát, bár ezeknek az államoknak legnagyobb része jogilag a szent birodalomból eredt, ehhez pedig Magyarország soha sem tartozott.

1791-ben, a nagy francia forradalom hatása alatt törvényt hoztak, amely kimondja, hogy bár Magyarország trónja a Habsburgok öröksége (apanage), Magyarország szabad és független ország, külön nemzeti élet él, s van saját alkotmánya. De ez a törvény, mint annyi más, holt betű maradt s 1804-ben, amikor az uralkodó felvette Ausztria császáranak címét, a magyar állam függetlensége mindinkább elhomályosult. Csak 1848-ban, ismét a franciaországi események hatása alatt, érvényesíthette újra Magyarország ősi jogait, amelyekről soha sem mondott le s amelyeket a magyarok soha nem tekintettek elévülteknek.

II.

1848-ban sikerült Magyarországnak független állami helyzetének megfelelő törvényeket alkotnia.

Ezeket az eseményeket azonban csakhamar visszahatás (reak-

ció) követte a dinasztikus hatalom részéről; és amikor ennek a hatalomnak — mindig engedelmes eszköze, a tulajdonképeni Ausztria, valamint az orosz fegyverek segítségével — sikerült elfojtania a szabadságharcot, Magyarország mint független állam újra megszűnt létezni és bekebelezetett az egységesnek kimondott Ausztriába (Einheitsstaat). Husz évi abszolutizmus és elnyomás után, amely egyformán meggyötörte Ausztria minden nemzetét (a németeket épűgy, mint a szlávokat s ez utóbbiak közül főleg a cseheket), Magyarország, sehol sem találván támogatást, kénytelen volt megragadni a kínálkozó alkalmat s tárgyalásokba bocsátkozni a szuverén hatalommal és Ausztriával, hogy amennyire lehetséges, visszanyerje függetlenségét. Ezt az eredményt el is érte, mert az 1867. kiegyezés oly alapot teremtett, amely megengedte Magyarországnak, mint külön államnak, jogi formában való függetlenné nyilvánítását, másfelől azoknak a követelményeknek teljesítését, amelyek az uralkodóháztól fenntartott nagyhatalmi állásból következtek. Ez az alap abban állott, hogy a magyar törvény elismerte Magyarországot és az örökös tartományokat (amelyeknek összeségét magyarországnak mindig Ausztriának nevezték, jóllehet az osztrákok nem voltak hajlandók ezt a kifejezést szűkebb értelemben alkalmazni) együttes birtoklását, mint az 1723-iki törvényben kimondt jogi elv következményét, továbbá a kölcsönös és viszonyos védelem és az e

célra szükséges eszközök létesítésének kötelezettségét, t. i. a külügy és a védelem közösségét (hadügyminisztérium, közös hadsereg), valamint ebből a két intézményből eredő terhek közösségét. A közös ügyek (azaz a külügy, a hadügy és a pénzügy) intézésére közös minisztériumokat állítottak fel, ezek a két állam vagy pontosabban, államcsoport parlamentjeitől, a paritás elvének megfelelően kiküldött delegációknak tartoznak felelősséggel. A megfelelő osztrák törvény rendelkezései sok tekintetben különböztek. Az osztrák törvény szerint Magyarország függetlensége kevésbé volt hangsúlyozva, a közösség sok részletében továbbmegy, s az osztrák törvény alapvető fölfogása is különböző, amennyiben szerinte az összes tartományok együttesen egy birodalmat alkotnának, amelynek egy közös szuverénitással rendelkező állam jellege volna, s amelyben csak két részről lehetne szó, míg a magyar törvény csupán két önálló államot ismer, ezek fölé saját szuverénitáshoz közös állam nincs helyezve.

Gyakorlatban majdnem mindig az osztrák törvény álláspontja győzött, mert a legfontosabb tényezők: az uralkodóház és a közös kormányzatoknak többségükben osztrákokból álló szervei ezt az álláspontot tették magukévá, úgy, hogy a valóságban Magyarországnak mint külön államnak függetlensége a kellő mértékben nem volt hangsúlyozva.

Az említett tényekből következik, hogy miután az «Osztrák-

Magyar monarchia kifejezéssel jelölt közösség megszűnt, Magyarországot nem lehet úgy tekinteni, mint a monarchia felbomlása következtében keletkezett új államot, hanem mint oly államot, amely megszorítások nélkül és önállóan dönt az összes kérdésekben, így a királykérdésben is.

A magyar nemzet Erdélyt sohasem fogja cserbenhagyni, mert Erdély többet jelent egy millió magyarnál, százszor többet e kicsiny ország minden fájánál, sójánál, szénénél s minden egyéb kincseinél. Erdély a magyar história, a magyar nemzeti tradíció, a magyar mult megszentelt helye.

Az oláhok ágyonverték két nagyszalontai magyar leányt.

Vért korbácsoló esetről vesszünk hírt: Debreczeny Jolán és Debreczeny Margit, nagyszalontai leányok férjruhába öltözve március 15-én gyászfátyolos koszorút helyeztek a szalontai Kossuth-szoborra. Az oláhok feljelentés alapján értesültek a dologról. A szobrot dimamittal a levegőbe röpítették. Darabjait elhordatták. A két hős leányt elfogták. A nagyhét folyamán verték, kínozták őket börtönükben. Debreczeny Margit meghalt a hóhérok kezei között. Nénje súlyos sebeivel eszméletlenül fekszik. Halála minden percben várható.

Csonka Magyarország — nem ország, Egész Magyarország — mennyország.

Ne jöjjön uj tavasz!

Rügy, ki ne pattanj,
Maradj a fűbe fenn.
Ibolya, ki ne nyíl,
Maradj a földbe lenn.

Napsugár, arany-nyíl
Fejünkre ne cikázz,
Hadd legyen bu a bu,
Hadd legyen gyász a gyász!

Fejünkön holt hamu,
Szaggatva köntösünk,
Alattunk puzta föld,
Mít könnyel öntözünk.
Borongva nézzük így
Fogyalkozó napunk,
Romok, sírok között
Akik barangolunk.
Hulló csillag: ne hullj,
Folyók: megálljatok,
Szelek: szegjétek le
Szárnyaló vágyatok;
Tüzek: aludjatok ki,
Hamvadjatok hitek,
A mi Istenünk meghalt!
Hinni? Kinek? Minek?

Föl ne villanjon itt
A szem szerelmesen,
Szabadság hoggyha nincs,
Minek a szerelem?
Az egész természet
Temelkezzék velünk
S ne jöjjön uj tavasz,
Ha mi elsülgedünk!

Végvári.

Az utolsó órák.

(Erdélyi naplólevelek. 1918 dec. 20.)

Kattogtak a vonat kerekéi.

— Katt, klatt — zugták, csattogták és szüntelenül szaladozott előlünk a magyar róna.

— Katt, klatt — zakatoltak újra és a havas lapályról békés temetők hótakart sírjai is futni kezdtek. Fák, cserjék indultak meg a szürkületbe s nekem úgy tetszett, mintha az éjszaka elől futnának, menekülének, mely nemsokára mögém ereszkedik. Aztán dombok kergették egymást a fehér síkon és a messzeségből elősötétlett egy-egy erdő széle. Közledtünk Királyhágó felé. Néha mozdony vágatott el mellettünk szélesen. Csak megvillant s eltűnt, mint tépő gondolat, mely a lelkeket nehéz szorongással szántja végig.

Réven kiszállottam, lázas gondolataimmal, egyet szippantani a téli levegőből.

Az állomás tömve volt futkosókkal és hosszú, zsufolt vonat vesztegelt a pályatesten. Ott lihegett, fújt, szuszogott, nyöszörgött, mint egy fáradt kigyó, mely a megcsuszott kő alól, hol máskor oltalmat talált, most csak nagy nehezen tudott szabadulni.

— Az utolsó magyar vonat, mely elhagyja Erdélyt — szólta el valaki magát és a riasztó hírt szájról-szájra adták. Ijedt emberek futkostak össze-vissza; ellesni vagy továbbadni egy-egy kőszá hirt, mit mindenki tudott — vagy kiáltottak hozzátartozóik után.

Hirtelen valaki engem is megszólított:

— Hová? Hová?

Sovány ember állott előttem, egyszerű polgáröltözetben. Magasrangu katonatisztet ismertem föl benne, szülőföldem parancsnokát, csak hogy nemrég még délceg egyenruhát hordott és szép magyar bajuszt, melyet folyton pödörgetett. Már nem volt meg, bár hosszú, fehér

ujjait még mindig s gyakran helyéhez emelgette, elvéltt mozdulat. Be sem várva feleletemet, karongott és fülemhez hajolt:

— Jobb, ha visszafordulsz!

— Vissza? — kiáltottam fel megdöbbenve — a reggel a sajtófőnökségen még megnyugtattak, hogy nincs mitől tartanunk. Egy kisebb oláh banda beportyázott ugyan a szorosokon s most kőborol a Kárpátok alatt, de a székely honvéd ott örökdió a Maros szegén és Mackensen még Nagyszabennél áll csapataival.

Kesernyésen elhuzta a száját:

— A székely fiukat visszaparancsolta a forradalmi tanács, mely az oláhokkal még megegyezést remél, Mackensen csapataiból ott ugyan egy lelket se találsz, ma már az oláh királyi csapatok Marosvásárhelyt megszállották s úgy lehet, az éjjel Kolozsváron a sor. Ez az utolsó vonat, mely innen még kivisz. Ne tétovázz, valahova még felkapaszkozhatsz.

— Haza megyek — rekedt el a hangom és éreztem, hogy forog velem a világ. — Nekem szülőim vannak ott és várnak testvéreim, mint az anyamadárt viharban fióka. Haza megyek — tagoltam és minden erőmet összeszedtem, hogy el ne fusson a föld lábaim alól — ha úgy is lenne! . . . az a maroknyi székely sereg még átkergeti őket a havasokon!

— Tedd! — nyújtotta bosszusan kezét — ha hiába tartóztatlak; én nem tudtam már ott segíteni — mondta s hirtelen magamra hagyott.

Tovább robogtunk nagy sebesen, át a Királyhágón. Egy keskeny völgyvágásban bekanyarodtunk apró oláh falvak alá. Néha vaklövés dörrent a távolból, egyszer ott csattant el kocsink tetején. Az éjszaka lassanként befogta ablakunk szemét, világot nem igyekeztünk gyújtani mi sem; világitott a szakadó tüzrózsztenger, melyet a vágató gép ontott, gyújtogatott. Veszett iramban ki-

gyóztunk a bihari hegyeken alá. Itt-ott megtorpantunk a megrongált vágányon, néhol a meglazult sínpáron nyílt pályán is vesztegeltünk. Aztán még örületesebb tempóban ragadott magával a lokomotív.

Éjjel felé ott állottunk Csucsán. Vég nélküli vonatok várakoztak az indulásra. Málhák, társzekerek heverték egymémelyikén, nagy összevisszaságban szénarakásokkal vagy nyihákoló, nyertigélő paripákkal, melyek nagy sebten lehetnek feldobálva. A fődött kocsikból katonák ihajjázta ki és féktelen, duhaj nő-tákat énekeltek. Rikoltott is hozzá egy némelyikük:

A szentgyörgyi réteken
Szeretlmet nem letem!
Ihajja, de . . .
Cshajja, de . . .
Megverem! Megverem!

Egy-egy szitok vegyült az éktelen ordítózába és vége-hossza nem volt a rikácsolásoknak.

— A székely katonák! — átkozódott kalauzunk — leitaták és el-áztatták őket, hogy kihozhassák Kolozsvárról, ahol az oláht várták! Azt a rongy világot — káromkodott — annak a . . .! Elharapta a szitok végét. A forradalmi tanácsról akarta kikerekíteni.

Fütyült vonatunk és maradozni kezdtek a zajos katonakocsik, a megrongált waggonok, félíg málházott társzekerekkel, majd nyitott kocsik tetején ágyuk következtek. Nóta sirdogált fel közelükből. Fel-szakítottam az ablakot. Ágyuesővön ülő honvéd fujdogálta. Valamelyik öreg kollégium padjaiból sodorhatta el a háboru szele, diák lehetett s szelid, gyermekies arcát még jól láthattam.

Sirta, panaszkodta az éjszakába:

Hej . . . Rákóczi! . . . Beresényi!
. hej, Bezerédi!

A vonat zörgése elnyomta a hangját s tovább robogtunk.

Gróf

A békétárgy ország nem előidézésében. Bécsben felv. tanácsi jegyző július hó 7-én háboru meg. részéről el let. tertanácson e volt miniszter den háborus addig, míg mény mutatk máciái uton.

Tisza Istvá ban nem el sem, hogy a cson kifejt rögtön másn 8-án I. Feren és osztrák c előterjesztést udvari titko fel. Ez az o rintí szövegb már döntő Magyarorszá idézésében s söt Magyaror Tisza Istvá zására mind sajnálhatjuk azon dokum lágáboru el ségünket kell kerültek m sgra. Gróf Tisz előterjesztés kezó:

Apostoli

Legkegyel

A Berlinl igen örvende ben a szer föltöttebb je tegnapi köz valamennyi a szándékot biával háboru leszámoland az ősellensé

En nem v hogy ehhez a ben hozzáj tén megtár számítás sze kozását s i jel, ami mel irányban t nére — ké semlegesség nek tartani. szenvedélye való háboru a jelenlegi talán nem, nehezen tu a támadó l és román táborhoz k a háboru e kedvezőtlen Annál k hoz hozzáj stellációk t vel éppen a rég óhaj irányban, tendó kon ményt igér akadály ne éppen mos kat az eszk káni esemé befolyást g nézve ked hetünk el. sit, hogy k kényszerít esélyekkel Kérdése el az erőv nál a min kezés köv

Gróf Tisza István bizalmas jelentése I. Ferencz Józsefhez.

(A világháboru titkos okmányaiából.)

A béketárgyalások folyamán többször hangoztattuk, hogy Magyarország nem vétkezik a világháboru előidézésében. Tanúsága ennek az a Bécsben felvett közös minisztertanácsi jegyzőkönyv, mely 1914. év július hó 7-én vétetett fel, mikor a háboru megindítása a monarchia részéről el lett határozva. E minisztertanácson *egyedül gróf Tisza István* volt miniszterelnök tiltakozott minden háborus beavatkozás ellen mindaddig, míg csak legesekélyebb eredmény mutatkozott a konfliktus diplomáciai uton való elintézésére.

Tisza István miniszterelnök azonban nem elégedett meg még azzal sem, hogy a közös minisztertanácson kifejtette álláspontját, de rögtön másnap, 1914. év július hó 8-án I. Ferencz József magyar király és osztrák császárhoz egy *bizalmas* előterjesztést tett, melyet a bécsi udvari titkos levéltárban találtak fel. Ez az okmány, melyet szószentíri szövegben alább közlünk, most már *döntő sullyal bizonyítja*, hogy Magyarországnak a világháboru előidézésében semmi része nem volt, sőt Magyarország képviselőiben gróf Tisza István annak megakadályozására mindent elkövetett. S csak sajnálhatjuk és nagy kár, hogy mindazon dokumentumok, melyek a világháboru előidézésében való részességünket kellőleg megvilágítják, nem kerültek még életében nyilvánosságra.

Gróf Tisza Istvánnak bizalmas előterjesztése szó szerint a következő:

Apostoli Felség!

Legkegyelmesebb Uram!

A Berlinből érkezett, egyébként igen örvendetes hírek, összeköttetésben a szerbiai eseményeken való fölöttébb jogos felháborodással, a tegnap közös miniszteri értekezlet valamennyi más résztvevőjében azt a szándékot érezték meg, hogy Szerbiával háborut kezdjünk, véglegesen leszámolandók a monarchiának ezzel az öslelenségével.

Én nem voltam abban a helyzetben, hogy ehhez a tervhez egész terjedelmében hozzájáruljak. Szerbiának ilyen megtámadása minden emberi számítás szerint Oroszország beavatkozását s így a világháborut idézné fel, ami mellett én — a Berlinben ez irányban táplált optimizmus ellenére — kénytelen volnék *Románia semlegességét legalább is igen kérdésesnek tartani*. Az ottani közvélemény szenvedélyesen követelné az ellenünk való háborut s ennek a nyomásnak a jelenlegi román kormány egyáltalán nem, Károly király pedig igen nehezen tudna ellentállani. Ebben a támadó háboruban tehát az orosz és román hadsereget az ellenséges táborhoz kellene számítani, miáltal a háboru esélyei reánk nézve igen kedvezőtlenül alakulnának.

Annál kevésbé tudnék oly akcióhoz hozzájárulni, amely ilyen konstellációk mellett kezd háborut, mivel éppen most értük el Berlinben a rég óhajtott eredményt abban az irányban, hogy Balkánon követendő konzekvens, aktív és eredményt ígérő politikánkhoz ott semmi akadály nem áll az útjában, mi tehát éppen most kaptuk kezünkhez azokat az eszközöket, amelyekkel a balkáni események fejlődésére irányadó befolyást gyakorolhatunk s ott reánk nézve kedvezőbb konstellációt érhetünk el. Ez arra a reményre jogosít, hogy ha a döntő harcot később kényszerítjük reánk, mi azt jobb esélyekkel vehetjük fel.

Kérdésemre, miképpen tolnódnának el az erőviszonyok a nagyhatalmaknál a mindenütt folytatott fegyverkezés következtében a legközelebbi

években, a vezérkar főnöke némi gondolkodás után így felelt: «Inkább a mi hátrányunkra». E feleletből joggal lehet következtetni, hogy ez az eltolódás nem lenne igen jelentékeny és a balkáni viszonyok kedvezőbb kialakulásával kiegyenlítődnek.

Fölösleges volna talán e helyütt újból fejtegetni azt a többször tárgyalt akciót, amely a balkáni helyzetnek ezt a javulását előidézné. Bulgária csatlakozása az első lépés és egyúttal az archimedesi pont, amelyből ki kell indulni, hogy az orosz pozíciót sarkaiból kiemeljük. Közvetlenül azután törekednünk kellene egyrészt a bulgár-görög viszony állandó tisztázására, ahol némi nehézségek dacára a siker kilátásai egyáltalán nem kedvezőtlenek, másrészt Németországgal karöltve Romániára kellene nyomást gyakorolnunk. A nagy lárna ellenére, amelyet Bulgária csatlakozása Bukarestben bizonyára előidézne, a tény maga kétségtelenül azonnal látható befolyással lesz Románia magatartására. Az ügy tehát sokkal kedvezőbbben végződhetik reánk nézve, de még a legrosszabb esetben is feltehető, hogy néhány esztendőn belül Görögország jóakaró semlegessége biztosítva lesz, Romániát az újból megizmosodott Bulgária sakkban fogja tartani és a szerb hadsereg jelentős részét a macedóniai bulgár akció le fogja kötni.

Összegezve az ill. mondottakat, véleményem szerint az általunk provokált háborut valószínűleg igen kedvezőtlen feltételek mellett kellene végigküzdenünk, holott a leszámolásnak későbbre való halasztása, ha az időt addig diplomáciailag jól kihasználjuk, az erőviszonyok javulását eredményezné.

Ha e politikai szempontok mellett az állam pénzügyi és közigazdasági helyzetét is mérlelem, amely a hadviselést óriási mértékben megnehezítené és a háboruval járó áldozatokat és szenvedéseket a társadalomra nézve szinte elviselhetelenné tenné, a legelkiismeretesebb megfontolás után a *Szerbia katonai megtámadását célzó javaslatért a felelősséget a magam részéről nem vállalom*.

Távol áll tőlem, hogy Szerbia ellen az erélytelenség és téllenség politikáját ajánljam. Mi nem maradhatunk közömbös szemlézői annak, hogyan áskálódnak ellenünk ebben a szomszédos országban, hogyan bujtogatják onnan hazaárulásra saját alattvalóinkat és hogyan készítenek elő ott gyilkos merényleteket. Nemszak a szerb sajtónak, ideértve a félhivatalos lapokat is, hanem a szerb állam külföldön akkreditált képviselőinek megnyilatkozásai is olyan gyűlöletet és minden nemzetközi illendőség akkora hiányát árulják el és mindezeknek a bel- és külföldi észleleteknek benyomása olyan hatással van a monarchia hatalmának és tettejének értékelésére, hogy úgy saját presztizsünk, mint biztonságunk szempontjából a Belgrádban való komoly és erélyes eljárás parancsoló szükségnek mutatkozik.

Egyáltalán nem javasolom tehát, hogy ezt a kihívást zsebredugjuk és kész vagyok viselni a felelősséget a jogos követeléseink visszautasításával előidézett háboru minden következményeiért. *De nézetem szerint meg kell adni Szerbiának a lehetőséget, hogy a háborut, bár sulyos diplomáciai vereség árán, elkerülje és ha mégis háborura kerülne a dolog, be legyen bizonyítva a világ előtt, hogy mi a jogos önvédelem alapján állunk.*

Kimért, de nem fenyegető hangú jegyzék volna tehát Szerbiához intézendő, amely konkrét panaszaink felsorolása mellett ezekkel kapcsolatban tüzetes követeléseinket is

tartalmazná. Ilyenekül például rámutathatnék Spalajkovic pétervári és Joanovic berlini szerb diplomaták kijelentéseire, a Boszniában talált bombák kragujeváci eredetére, arra a tényre, hogy a monarchia kompromittált alattvalói szerb hatóságoktól kapott hamis utlevelekkel jönnek vissza a határon át, szerb tisztviselőknek és tiszteteknek előreláthatólag legközelebb megállapítandó ellenséges és felbujtó nyilatkozataira, végül a sajtó-, egyleti és iskolaügyek tekintetében uralkodó közismert viszszas állapokra, amelyeket panasz tárgyává teszünk és amelyekért minden egyes esetre nézve megfelelő orvoslást és elégtételt kellene követelnünk.

Amennyiben Szerbia ki nem elégitő választ adna, vagy az ügyet halogatni akarná, ultimátummal és annak lejártá után az ellenségeskedés azonnali megkezdésével kellene felelnünk. Ebben az esetben azonban egyrészt reánk kényszerített háboruval állnánk szemben — ilyet pedig minden hatalomnak csüggedés nélkül végig kell küzdenie, ha állami létét egyáltalán folytatni akarja —, másrészt a háboruért való felelősséget Szerbiára hárítanók, amely azáltal vonta magára a háborus veszélyt, hogy még a sarajevói rémített után is vonakodott a tisztességes szomszéd kötelességeit becsületesen teljesíteni.

Ilyetén eljárásunk a német akció esélyeit Bukarestben mindenestre erősen növelné és talán Oroszországot is visszatartaná a háboruban való részvételtől. Előrelátható, hogy Anglia minden valószínűség szerint ilyen értelemben gyakorolna nyomást a többi entente-hatalmakra és a cárnál is lathá esnék a gondolat, hogy aligha lehet feladata az, hogy anarchisztikus aknamunkát és antidinasztikus gyilkos merényleteket védelmében részesítsen.

Hogy azonban az Olaszországgal való bonyodalmakat kikerüljük és Anglia rokonszenvét biztosítsuk, Oroszországnak pedig egyáltalában lehetővé tegyük, hogy a háboruval szemben a néző szerepet megtartsa, a magunk részéről megfelelő időben és formában ki kellene nyilatkoztatnunk, hogy *Szerbiát nem akarjuk megsemmisíteni, még kevésbé annektálni*. Egy szerencsés háboru után ugyanis, véleményem szerint, Szerbiát hódított területeinek Bulgária, Görögország és Albánia részére való átengedésével meg kellene kisebbiteni, a magunk részéről pedig legfőbb bizonyos stratégiailag fontos határkiigazításokat kellene követelnünk. Igényünk volna természetesen a hadiköltségek megtérítésére, ami módot nyújtana nekünk arra, hogy Szerbiát hosszú időre szilárdan a kezünkben tartsuk.

Ebben állana a viszonyok kialakulása, amelyre háboru esetén törekedni kellene. Amennyiben Szerbia engedne, természetesen ezt a megoldást is bona fide el kellene fogadnunk és részére a visszavonulást akadályoznunk nem lenne szabad. Ebben az esetben meg kellene elégednünk a szerb fennhíjázás erős letörésével és ennek az államnak *sulyos diplomáciai vereségével*, azután pedig Bulgáriában és a többi balkáni államban a tudvalevő intenzív akciót annál erélyesebben kellene kezünkbe venni, minthogy az éppen elért diplomáciai siker a tárgyalások eredményére minden esetre előnyösen hatna.

Bátor voltam legalázatosabb véleményemet Felségednek behatóan előterjeszteni. Tudatában vagyok a sulyos felelősségnek, amelyet ezekben a kritikus időkben mindenkinek viselnie kell, akinek szerencséje van Felséged bizalmát bírhatni. Teljes

tudatában annak, hogy e felelősség sulya ugyanaz marad, akár a cselekvés, akár az abbanhagyás mellett szól a döntés, az összes idevágó mozzanatok leggondosabb mérlegelése után bátor vagyok az ezen fejtegetéseimben előadott középutat javasolni, *amely a békés sikert nem zárja ki és a háboru esélyeit — amennyiben az mégis elkerülhetetlen volna — némi tekintetben megjavítja.*

Kötelességem lesz, hogy a holnapra egybehívott minisztertanácsban a magyar kabinetet állásfoglalásra bírjam, addig is csupán a magam nevében nyilatkozhatom ki, hogy a Felséged szolgálata iránti odaadásom ellenére, vagy jobban mondva éppen ezen odaadásom következtében, *a kizárólagos és agresszív háborus megoldásról való felelősségben osztozni nem tudnék.*

Budapest, 1914. július 8.

Gróf Tisza István s. k.

Királyok bujdosása.

A bécsi császári és királyi udvari levéltár kiadványainak egyik kötetében igen érdekes leírást olvasunk, mely azt bizonyítja, hogy nem először vannak bujdosó királyok a történelemben. Így többek közt bujdosott I. Ferenc császár és király 1809-ben Magyarországon és Ausztriában, az osztrák háboru kitörésétől a tatabékeköltésig. A leírás Skall János Keresztély császár királyi tanácsos és udvari ellenőr feljegyzéseiből készült. Aki írta, mindent a maga szemével látott, mert mindig együtt utazott a királlyal, feljegyzései tehát nemcsak nagyon érdekesek, hanem feltétlenül hitelesek is.

Az 1809-iki háborut jóval előbb megsejítették Magyarországon s Ausztriában is, mint a hadüzenet megtörtént. Kivánták is és nagy lelkesedéssel készültek reá.

Különösen a magyarok nagyon sokat áldoztak azért, hogy a fegyverkezés minél gyorsabban véghezmenjen. A nagybirtokosok közül sokan csatlakoztak az inszurrekcióhoz. S akik személyesen nem vehettek részt a háboruban, azok kiegészítették a huszárezredek. Legtöbbet három Zichy gróf tett: Ferenc, Veszprémmegye főispánja, Károly, udvari miniszter és István, aki kamarás volt; továbbá egy gróf Keglevichné, akinek első férje gróf Károlyi volt; Károly Ambrus királyi herceg Magyarország hercegprimása és Nyitra megye közönsége.

A francia követ március 1-én elhagyta Bécsét és még ezen a napon megkezdődött a hadviselés, amelynek legfőbb vezetését a haditanács Károly hercegre bízta. A magyar és osztrák hadierő a hadilevéltárban levő hivatalos feljegyzés szerint 470.656 ember és 44.199 ló volt; a tüzérség 750 ágyúval volt ellátva, azonkívül néhány taracküteggel is. Ferenc király teljes meghatalmazással látta el a királyi herceget, hogy a szükséghez képest jutalmazhasson és büntethessen, az udvari tanácstól pedig teljesen függetlenné tette.

Mihelyt a hadüzenet megtörtént, gondoskodni kezdtek az uralkodó családnak és ingóságainak biztonságba helyezéséről; s ugy határoztak, hogy a királyné a gyermekekkel s az udvarával Budára megy, a király pedig utazni fog Magyarországon és Ausztriában, oly helyeken, ahol nem érheti baj. A készülődés sokáig tartott s április 8-ika volt már, mikor a király elindult Bécsből — *titokban*. A nagy és bizonytalan utra készülő uralkodót messzire elkísérte a családja. Kellemetlen, havas és esős idő volt. Néhány órával később nagy megle-

petés érte a bécsiek: az utcákon kiragasztották a király manifestumát, amelyben közli a néppel, hogy a franciákkal való ellenségeskedés megkezdődött s egyúttal elbucszuk Bécs városát a király családja három héttel utóbb hagyta el Bécsét. Késő este volt már, mikor a király kísérelével Enns községbe érkezett, ahol a fogadóban szállt meg. Másnap Haag községbe utazott a király s ott is a vendéglőbe szállt. Innen Altheimba ment, majd Braunau, Oberburgba és Schärdingbe. Utközben mindenütt találkozott a háborúba vonuló csapatokkal. Schärdingben jó hírt kapott: hadserege lefegyverzett 1500 lovas francia katonát és fogságba ejtett 7-8000 franciát és bajort, egy-egy tábornokkal együtt, azonkívül 8 ágyút is zsákmányolt a magyar és osztrák hadsereg. A francia hadifoglyok közt tulnyomóan sok volt a 14-16 esztendőig gyermek.

Április 21-én hajnalban futár érkezett a királyhoz. Rossz hírt hozott: az Eghmühlnél elvesztett nagyjelentőségű ütközet hírére. A futárt annyira eleséggel hozta a hír, melyet hozott, hogy kétségbeesetten mondta a királynak:

— Minden elvesztett!

— No — mondta a király — ott nem tartunk még, csak nyugalom, nyugalom.

A király tovább utazott, magával vivén a sebesült tisztet is. A következő napon tovább vonult Ebelsbergbe, ahonnan 26-án visszatért Ennsbe s megint a vendéglőben szállt meg. Itt megjelent a királynál Esterházy gróf, Károly Ambrus királyi herceg kamarása, hogy jelentse a király megérkezését. Egyúttal hírt hozott: a magyarok nagyon jól viselik magukat, csak az a baj, hogy az inszurgenseknek nincsen elég nyergük és kardjuk. Ezen a napon átvonult Ennsen 700 hadifogoly is, akiket tiroli asszonyok kísértek a legközelebbi hadiszállásig. Ezek az asszonyok mind fel voltak fegyverkezve és olyan rendet tartottak a hadifoglyok között, hogy négy renitens agyon is lőttek.

A folyton vándorló királyt rossz hírrel várták május 13-án Horn községben: az ellenség egész éjszaka bombázta Bécsét s Bécs 12-én reggel megadta magát. Néhány nappal utóbb Holkersdorfbra érkezett a király, hogy jelen legyen a nagyjelentőségű ütközeten. A királyi tábor körül rendkívül nagy élénkség uralkodott. Csapatok jöttek-mentek, társzekerek vonultak keresztül, a betegszállító kocsi pedig szakadatlan szállították a sebesülteket, közöttük sok hadifoglyot is. Megérkezett az asperni győzelem híre. A király, akit az előző vereségek nagyon lesújtottak, egyszerre jókedvű lett s örömmel hallotta a folyton érkező hírhordóktól, hogy Napoleon 48 óra hosszat reszkett Loban szigetén a félelemtől, hogy az osztrákok szétmorzsolják a hadsereget.

A győzelem helyéről a társzekerek hosszú sora hozta a király szállására a hadizsákmányt: 15.000 francia puska, mindenféle nagysúlyú ágyugolyót, kardot stb.

Az Ausztriában leverett franciák erre a magyar határ felé vonultak és a június 3-áról 4-ére virradó éjelen a Duna jobbpartjáról bombáznai kezdték Pozsony városát. A hídfő ellen is több támadást kíséreltek meg, de Bianchi tábornok mindannyiszor visszaverte őket.

Június 26-án Pozsonyba érkezett a király is s az Országházán szállt meg. Alig feküdt le este, a franciák újra lövetni kezdték a várost, két taracklövedék az Országházára csapott le, a király hálószobájához közelében. A király erre felkelt, felöltözött és János királyi herceggel együtt, meg a kíséretében levő katonái és udvari főméltóságokkal a városszállásig Erdődy-kertbe hajtatott. A kert a Kálvária-hegy lábánál van s benne egy magaslaton gloriéta. Ebben a gloriétában töltötte a király az éjszakát.

Davoust marsal felszólította másnap a Pozsonyt védő hadierő pa-

rancsnokát, Bianchi tábornokot, hogy adja fel a hid sáncát; a tábornok, akit a város egész népe ellenállásra tüzelt, elutasító választ küldött, mire a franciák megújult erővel lövették a várost. A király mindenütt buzdította a katonákat, vizsgáltatta a sebesülteket és ajándékokat osztogatott. Harmadnap kimerülten és leverten elhagyta a várost.

A közeli harctér eseményeitől elszomorodottan folytatta bolvongását. Morvaországban utazgatott július derekáig, akkor aztán a jablonkai szoroson át visszajött Magyarországra. Az első város, amelyben Magyarországon megszállt, Trencsén volt, ahol gróf Illésbázyánál lakott. Innen Komárom felé folytatta útját. Mikor Nyitrán átutazott, a népet nagyon meglepte a megjelenése s nem tudták megérteni, hogyan kerülhetett oda. Az alispán meghívta a megye nevében ebédre s a király szívesen fogadta a meghívást. Az ebédet a megyeháza ünnepi termében költötték el a vármegye előkelőségeinek részvételével.

Komáromban a Zichy grófi család kúriáján szállt meg a király. Ropant nagy épülettömb volt ez. Itt volt a városi színház, a zsinagóga, a posta, a mézárszék, a kávéház és sok görög kereskedő is lakott a házban. Július 28-án váratlan vendéget kapott a király: a felesége látogatta meg. A király nem nagyon örült a látogatásnak, mert nem volt hová beszállásolnia a királynét.

Ezenközben megkezdődtek Napoleonnal a béketárgyalások. A békeszerződés megkötésének helyéül Magyaróvárt jelölték ki, közvetítőül pedig Metternich herceget. Mivel a béke nagyon bizonytalan volt még, a háború folytatására is kellett gondolni. Az osztrák puskaművesek azonban nagyrészt hadifogságban voltak. Ezért Tichovszky tüzérezredes kidolgozta egy Magyarországon (Besztercebányán) felállítandó fegyvergyár tervét. A királynak tetszett a terv s megbízta gróf Bubna tábornokot, aki jól ismerte a magyar bányavárosokat, hogy utazzék Besztercebányára és intézkedjék a fegyvergyár felállításának dolgaiban. A tábornok elutazott és teljesítette a megbízatást. A gyár fegyveralkotó részeken kívül oldalfegyvereket is készített.

Míg a királyi család Komáromban időzött, megérkezett Károly Ambrus herceg, a primás és sorra járta a kórházakat, hogy a sebesülteket és

tífuszbetegket vigasztalja. Hasztalan figyelmeztették vállalkozásának veszedelmére, a herceg nem tárgyalt. Augusztusban ő is megbetegedett és szeptember 2-án meghalt Tatán. Esztergomban temették el a primások sírboltjában.

A béketárgyalások helyét ezenközben Magyaróvárról Tatára helyezték át. Gróf Bubna, akit Bécsbe küldtek Napoleonhoz, hogy a béketárgyalást előkészítse, visszaérkezett Tatára s egy francia ezredes is jött vele; levelet hozott Napoleontól a császárnak.

A béketárgyalás előkészítése nem ment simán. A haditanács nem foglalt egyhangulag állást a béke mellett; voltak, kik a békét jobbnak vélték a háborúnál, mások azonban úgy tartották, hogy a szomszédos népek fellázítása Napoleon ellen sok sikerrel kecsegtetnének egy újabb háborút vagy egyáltalán a folytatását.

A békés párt, melyhez a király is tartozott, végre is győzött s most már meglették minden előkészületet a szerződés megkötésére.

Gróf Stadion János Fülöp külügyminiszter, aki ellenezte a békét, október 6-án elutazott Tatáról és ezzel letette hivatalát. A király Metternichet nevezte ki utódjául, akinek közreműködésével aztán tovább folyt a békekötés előkészítése és október 15-én alá is írták a megbízottak a szerződést. Napoleon ezután kivonult Schönbrunnból, előbb azonban Bécs várának erősségeit lerontatta.

November 21-én Ferenc elhagyta Tatát és Győrbe utazott. A város lelkes örömmel fogadta, de másnap reggel már tovább, Pozsonyba kellett utaznia. Itt, ahonnan nemrég ágyudörgéstől kísérve menekült el, most nagy ünnepekkel és mennydörgő ünnepséggel fogadták.

November 24-én Bécsbe utazott a király, de december 4-én visszajött és itt maradt december 14-éig, míg a francia nyomokat eltakarították Bécsben. Schönbrunnban és elfoglalták megszokott hajlékát az osztrák fővárosban.

A történelem eddig megdöntött minden békekötést, mely nem alapult a népek életének, a nemzeti és gazdasági szükségességekre, a földrajzi helyzetnek emberi akaratnál erősebb törvényein.

Az erdélyi inszurrekció.

Mária Terézia trónra lépett óta 1809-ig, tehát hatvan esztendő alatt hat ízben ült föl a haza s a trón védelmére az erdélyi nemesség. Amíg Erdély része volt Magyarországnak s nem külön ország, 1526-ig, az erdélyi nemesség törvényes vezetője az erdélyi vajda volt. 1526. után az önálló, független erdélyi fejedelemség bukásáig, háború idején az erdélyi karok és rendek, a magyarok, székelyek és szászok három nemzete a háború vezetésére tábornokot választott, még akkor is, ha a fejedelem katonai-talentság s ha a fejedelem volt az igazi vezető. Mínthogy a XVIII. század második felében a székelyekből határőr címen állandó katonaságot alakítottak s az állandó katonasághoz azonkívül is adott Erdély unjocot, a nemesi fölülésre mind kevesebb volt a szükség, a nemes hadsereg mind jobban kikopott az életből. A határőr született katoná volt.

Az erdélyi utolsó fölkelést, az 1809. évi, országgyűlés határozta el, amelyet később, akkor hívtak össze, amidőn Napoleon már Bécsben ült s a győri ütközet már elvesztett. Erdélyt egyáltalán nem fenyegette Napoleon, de az erdélyi nemes erején felül áldozott vagyonban s a királyért kész volt vérét ontani. Mert az országból kivitték s Napoleon seregei elé állították az összes katonaságot; a kor-

mány az erdélyi nemességet csak a közbiztonság fenntartására s a határok védelmére ültette föl. Az erdélyi nemesben azonban megpezdült a katonavér; vágyott a világverő franciával összemérni a kardját, kész volt arra is, hogy szükség esetén védtelenül hagyja a maga fészket, tulmegy az ország határára. A rendes hadsereg tisztikarában sok volt az erdélyi mágnás és nemes ifjú. Még össze sem ült az országgyűlés, hogy kimondja a nemes fölkelést, amidőn Bánffy György gróf gubernátor presideális rendeletére, hogy amivel a hazából mindenféle reguláris katonaság Napoleon ellen vitétt, csupán a történetbeli zenebonának eltávoztatására, a haza csendessége és bátorsága fenntartására a nemesség üljön föl, nagy mozgolódás és nagy harevágó támadt. Az országgyűlés kimondja, hogy a nemesség személyesen üljön föl, a nemességhez számítva az egyház-, helyes és címeres nemeseket is. Inszurrekcionális pénztárt alapít, a portát (a régi adókulcs a portá volt) tizenkét forinttal adóztatva meg. Visszaszállították az ország tábornokait méltóságát s megválasztották ország tábornokának Bánffy György grófot, a gubernátor fiát, egy fiatal, tehetséges, kipróbált katonát.

A fölkelés gyorsan szervezkedett.

A nem nagy Doboka megyéből 480 nemes állott zászló alá, kék-hajlókás, sötétszürke, sárgagombos rövid kabátban, kék nadrágban, fekete csakóval. Egy egykori ujság azzal tüzelt a harcra, hogy: «nem volt és nem leszen a bátor, nemes elszánásnak olyan neme, amelyet a magyar öröm készséggel ne fogadna, mihelyt a király s a haza java forog fenn».

Bethlen Lajos gróf, a forradalomban harcoló huszonegy Bethlen nesztor, aki bár tul volt a hatvan éven, az 1848. évi szabadságharcban önkéntes nemzetőrnek állott be akit a fölkelő oláhok majdnem halálra kínoztak. Az utolsó inszurrekcióban huszonhat éves és házas volt. Amint az országgyűlés kimondta a nemes fölülést, Erdélyből Tatára ment, ahová az udvar akkor Napoleon elől menekült s Ferenc királytól engedelmet kért, hogy saját költségén 300 nemes ifjúból szabad lovassapatot állíthasson. Száználvanöt nemes ifjút már összeszedett s már felszerelte, amidőn összekoccant Bánffy gubernátorral. A gubernátor azt kívánta, hogy vitézeit engedje át a Károly huszárezrednek, melyet fia Bánffy Ferenc gróf őrnagy akkor verbuvált. Bethlen így nem alakíthatta meg szabadcsapatát, amelyhez Küküllő megye negyven, a Bethlen familia hetven lovat ígért; de nem alakult meg a Károly huszárezred sem. Ezzel a keddő, dugába dől kísérlettel 30.000 forintot dobott a sárba Bethlen Lajos. Hat nála maradt nemes ifjувал inszurgens lett s a kormány megbízásából Marosszékbe ment a székelyek fölültetésére. A gubernium aztán megtette 250 lovas székely kapitányának. Ez a csapat más csapatokkal kilenc hónapon át kemény lélben, deszkasátor alatt őrizte a bukovinai határt az oroszoktól. Bethlen Lajos szolgálataiért kamarás kúlcset kapott.

Az erdélyi inszurrekció, mert nem állították ellenség elé, mert csak határt védett, épp úgy elposványodott, mint a magyarországi. Dolga csak annyi akadt, hogy egy izben 200 lengyel rebelist, akik Erdélybe menekültek, Gyulafehérvárra kísért. A székely fölkelők ki nem állhatták a német tiszteket, akiket a fegyverfogás tanítására rendelték ki. Föl-lázadtak ellenük s elkergették a táborból. Aztán maguk szöktek meg a büntetés elől. Lefegyverzésüket Bethlen Lajosra bízták. A lázadók közül negyvenet ítéltek agyonlövésre, de mindannyian kegyelmet kaptak. Egyéb emlékezetes dolog nem igen akadt az utolsó erdélyi nemes fölkelés krónikájában. Közél egész évnnyi toborozás után a nemes hadsereg fölbonlott, a vitézek visszaszállingóztak falvaikba, miután a megye székhelyén lobogójukat elhelyezték a megye arkivumába.

— Mikor sikereket értben, a Fel-lepték el a Magyarorszá- lék, ezenkívül kat, a vár- Lenin tana helyeken cs- gyobb ipari valami ered helyeken, nem egyszer- nie a magya- söket dicse- nak. Sőt gy- hogy már- Tiszolcon p- a vasárnap- kitóduló ké- veres cseh- kényszerítet- apostolt me- hallgatták- mégis csak- gyott agitá- tudták a k- A magyar- telen kísérle- s csak a t- akik tudva- ramentumo- nisoknak m- lusokkal s-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— A cse- hogy a szor- megkönnyít- ciót, minde- különösen- Ezzel keltő- hogy Moszk- az akkori k- gést előnyös- sik cél az vo- munista és- segítségével- és józan le- máxizmus- lölteti vele- dalmi rende- tesen ezere- megkönnyeh- meg, hogy e- sőt a fegyve- sok bolsevis- munkra haj- épen ez az- e, amely ve- cseheket a- fala ellenáll- szilárdan áll- gyengülő tár- — Mikor- sikereket ért- ben, a Fel- lepték el a- Magyarorszá- lék, ezenkívül kat, a vár- Lenin tana helyeken cs- gyobb ipari valami ered helyeken, nem egyszer- nie a magya- söket dicse- nak. Sőt gy- hogy már- Tiszolcon p- a vasárnap- kitóduló ké- veres cseh- kényszerítet- apostolt me- hallgatták- mégis csak- gyott agitá- tudták a k- A magyar- telen kísérle- s csak a t- akik tudva- ramentumo- nisoknak m- lusokkal s-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

— Erdel- kommunis- vasuli szab- már magáb- hogy a bolse- ben bünös- nekünk eg- Egy komár- tent, hogy- hatóság el- izgatott. De- igen mertek- hoz fordult- válasz csak- a távirat- pedig ekép-

Budapestre küldött cseh sorozási idézés.

Obec domovská: *Petra*
 Císlo listu:
 Odvodná trieda: **III.**

Predvolanie k odvodu

narodený: r. 1899 v. *Petra*
 okres: **Velká Slatina** syn:
 a roden:
 ktorého zamestnanie je **rolník** a bydlí: *Budapest*
 sa vyzýva, aby sa za účelom plnenia odvodnej povinnosti dňa **29. marca**
 1927 rano o 8 hod. pred odvodnou komisiou **Velká Slatina** triezve,
 riadne umytý dostavil a v odvodnej miestnosti týmto predvolaním sa vykázal; lebo
 ináče bude — ak sa dostatočne neospravedlní — dňa §§. 42 a 43. branného zá-
 kona trestaný.
 Hlavnoslúžnovský úrad **Velká Slatina**, dňa ho. 1927

A csehek olyannyira merészek és hogy enyhe kifejezést használjunk, elbizakodottak, hogy a magyar állampolgárokat Budapestről és Csonka-Magyarországról, postán küldött cseh nyelvű idézésekkel hívják fel sorozásra. Egy ily sorozási idézést mutatunk be fényképmásolatban, melyről a nevet érhető okból kihagytuk, nehogy a megidézett hozzátartozóit a csehek szokásuk szerint behörbönözzék. Ez a sorozási idézés, mely a csehek háborúra készülődésének is bizonyossága, mindennél jobban harsogja, hogy itt már vége minden türelemnek, állami szuverenitásunk megvédésére végre erélyesen cselekednünk kell.

Pozsonyi miniszteriumtól nyert távirati utasítás szerint, elfogott azonnal szabadon bocsájtandó, község fizessen neki 500 szokol kárterítést, amit állami adójövedelemből hozzon levonásba.

Azt hisszük, ennyi elég. A kommunista igazgató csakhamar elutazott az ötszáz szokollal együtt, melyet kárpótlásul kellett a községnek fizetni.

A Felvidékről szórványosan érkeznek ugyan munkászavargások hírei, de ezek nem komolyak. A Marxista tanokkal megvihatatlanul áll szemben a Kárpátok sziklafala, melyen egy nagy hadsereg — nem is nagyon régen — már szétzúzta a fejét. És szétzúzta mindenki, aki nekirohan, akár bolondnak, akár cseh köztársaságnak hívják.

Az oláhok híres történetirója.

(Petru Maior története.)
 Petru Maior, a románok híres történetirója, a múlt század közepén, 1753-ban Mezőkaposon született. Apja régi magyar nemes családból származott és fiát magyar szellemben nevelte. Petru Maior (Major Péter) tanulmányait Marosvásárhelytől, Kolozsvártól és Balázsvárig végezte. 1778-ban Sinkaival együtt Rómába utazott, ahol társával a Collegium de propaganda fide intézet hallgatója lett. Itt hallgatta a teológiát és bölcseletet. Megnyitotta a vatikáni könyvtár, ahol tudományos buvárkodásokat végzett az először Sinkai által megpendített dákó-román eszmék továbbfejlesztésére. A régi világörökség ókori építményei s romjai és a szépen csengő olasz

vészeti munkát irt, de csak történet munkái nevezetesek, amelyekben különösen a románok eredetével foglalkozik és dako-román eszméit fejtegeti.

Érdekes, hogy Major István, Magyarország nádora testvérbátyja volt Petru Maiornak.

Petru Maior tanítása a románok evangéliuma lett, tanait és eszméit a román iskolákban az ifjuság szívébe vésik és kiindulási pontja lett a magyar állameszme elleni izgatásnak.

A hatvanas évek elején a fővárosban tanuló román egyetemi hallgatók 1862-ben egy önképzőkört alakítottak és elkeresztelték Petru Maior nevére.

Ez a kör Budapesten ápolta a Maior-kultuszt és kiadta Maior összes műveit is, tanúságot téve így a magyarok hihetetlen türelméről és nembánomságáról.

Omszk.

A szibériai fogolytáborok között leghírhedtebb Omszk. Ezen a városban minden fogoly átutazott és táborában legalább néhány hetet töltött, míg tovább szállították Középvagy Kelet-Szibériába. Az örökké emlékezetes omszki fogolytábor ugynevezett «büntető-tábor» volt, ahol legtöbbet szenvedtek katonáink. A forradalom is az összes szibériai városok között Omszkban zajlott a legnagyobb hullámokban és a legszörnyebb kínvésekben, ami nem hagyta érintetlenül a foglyok sorsát se. 1918-ban a cseh-tót hadsereg garázdálkodása folytán lett országvilág ismeretes Szibériának ez a legnagyobb és leggazdagabb városa, amelynek magatartása elhatározó befolyással bírt Szibéria többi városaira.

Omszk éppen úgy fekszik az Irtis és Om összefolyása szegletében, mint Szeged a Tisza és Maros egyesülése mellett. E városhoz hasonlítható terjedelemre és népességre nézve is, de egyebekben már nem. Omszknak csak a közepén van néhány utcája modern kőházakkal, beton járdával és makadám kocsiúttal, azokon kívül egyetlen utcája sincsen burkolva, a gyalogjárókat pallók alkotják és az összes házak fagerendákból vannak építve. Az orosz városok jellegét ezek a faházak és arany-zöld-kék-sárgapiros színű és retekformájú bádortornyokkal éktelenkedő templomok adják meg. Nem lehet azonban tagadni, hogy a jobb módúak csinos faragásokkal díszített faházai tetszetős benyomást keltenek.

Az Irtis folyó Omszknál legalább kétszer olyan széles, mint a Duna Budapestnél és az Om sem kisebb, mint a Tisza Szegednél. Mindkét folyón hatalmas gőzhajók közlekednek és az Omszki kikötőben igen élénk hajóforgalom volt békeben. Most csak néhány rozszant fahajó jár rajta, az egykori büszke gőzösök megrongálva, vízbe merülve vagy teljesen széthullva hevernek a part mentén. A forradalom óta ugyszólván minden hajójárat megszűnt, mert nincsen már se személy-, se vagyonsbiztonság. Szibéria hatalmas folyamain kalózhajók garázdálkodnak és ezek minden szállítmányt kirabolnak. A város keleti részén van a Szibériai Vasut terjedelmes pályaudvara és állomási épülete, ahonnan három irányban ágazik szét a vasut; nyugatnak Cseljabinszk, északnak Tyumen és keletnek Irkuck felé. Omszkot az Irtis folyam és az Ázsiai Vasut Nyugat-Szibéria empóriumává tették, mert itt gyülik össze minden áru, mely vasuton, hajón, szánon vagy karavánon érkezik az omszki tartomány vagy Európa számára. Mióta az amerikai gyárak mind nagyobb tért hódítottak az orosz piacokon, azóta Wladivosztk felől is egyre sürűbben érkeznek a szállítmányok. A pályaudvar és az Irtis kikötője körül óriási áruaktárak emelkednek, melyek között békeben

ből 480
 ajtkás,
 vid ka-
 ete csá-
 zsal tü-
 és nem
 ásának
 ar öröm
 helyt a
 n.
 adalom-
 en nesz-
 n éven,
 an ön-
 e akit
 háiflra
 scióban
 Amint
 nemes
 ment,
 on előj
 ngedel-
 én 300
 apatot
 nemes
 folsze-
 Bánffy
 azt ki-
 át a
 et fia
 akkor
 alakít-
 elyhez
 sehlen
 e nem
 rezred
 a dől
 ott a
 a ma-
 lett s
 székbe
 re. A
 lovas
 csapat
 on át
 örítte
 Beth-
 s kul-
 t nem
 csak
 ányo-
 Dolga
 izben
 lélybe
 kísért,
 hatták
 gyver-
 Föl-
 a tá-
 meg a
 Beth-
 közül
 re, de
 aptak,
 n igen
 fölke-
 évnvi
 dsereg
 zállim-
 megye
 rezték
 ka-
 en.
 seviki
 terü-
 rém-
 ak és
 git a
 szellő
 almas
 obog,
 mével
 épelt
 szem-
 ra-
 magá-
 dőse.
 meg-
 adata
 meg
 cseh
 nyu-
 léte-
 arcot

rendkívül élénk sürgés-forgás uralkodott. Mindez azonban teljesen megszűnt a forradalom kitörése óta. Az áruraktárak üresek és az élet kihalt belőlük.

A város legszebb része a Belváros, mely az Om torkolata mellett fekszik. Itt vannak a legtisztább és legrendezettebb utcák, modern emeletes középületek, bankok, áruházak, iskolák, muzeumok, kávéházak, vendéglők, színházak és templomok. Leghosszabb és legfényesebb két utcája a Lublinszkája-Proszepekt és az Atamanszkája-utca, melyekben béke idején hatalmas villamos ivlámpák szolgáltatták az esti világitást. Most az egész városban vaksötétség van alkonyat után. A város összes utcái ebből a két főutcából indulnak ki és ágaznak szét szeszélyes rendetlenségben. Minél távolabb megyünk a belvárosból, annál szélesebbek és piszkosabbak az utcák, melyekben nyáron örökös porfelhő gomolyog, eső idején emberfele székér megfeneklik a sártengerben. Télen pedig havazáskor alig látszanak ki az öles hóból a jól-rosszul összetakolt nyomorult favigok.

A belváros utcaiban rendes viszonyok között pezsgő, lüktető élet és mozgás folyt, amit főleg a bankok, üzletek és mulatóhelyek okoztak. A városban két nagy orosz bank és több külföldi pénzintézet fiókjai működnek. Nagy számmal vannak orosz és tatár áruházak. Érdekes jelenség, hogy míg másutt legtöbb helyen a kereskedelem és bankügy főrészt a zsidók kezében összpontosul, itt leszorítják őket az oroszok, de főleg a tatárok. Lehet mondani, hogy Szibéria nagykereskedői és bankárai a tatárok. Ők a leggazdagabbak és a legszolidabbak. A zsidók itt csak szatócskereskedéssel foglalkoznak. A Sanin-féle tatár bazárnál nagyobb és díszesebb áruház nincs se Budapesten, se Bécsben. Kapható benne mindenféle cikk, amire csak szüksége lehet az embernek születésétől holtáig. Följegyzésre méltó szokás még itt, hogy minden üzletben a bejárattal szemközt levő falon szentkép lóg égő méccsel, amely előtt üzletnyitás után együtt imádkozik a főnök segédeivel. A vevő pedig belépéskor megáll és bókol a szentkép előtt, hányván magára számtalan orosz keresztet. Kacagató látvány idegen számára meglátni azt a körmönfont huncutságot, hogyan iparkodnak egymást kölcsönösen becsmarni boltos és vevő a tarka szentkép patronátusa alatt.

Nem nehéz elképzelni, hogy milyen mozgalmas és tarka-barka sokadalom hullámzott Omszk utcáin, ha tudjuk, hogy béke idején itt találkoztak Nyugat- és Közép-Ázsia különböző népeit, hogy lebonyolítsák egész esztendőre szóló vásárlásaikat. Azelőtt nem volt szokatlan látvány, hogy egész karavánok felvonultak tevéháton Omszk utcáin és lerakva mászsás csomagjaikat, melyeket Turkesztánból, Perzsiából, Mongoliából és Kinából hoztak, ősi módra cserekereskedést kezdtek a benszült lakossággal. Hallani lehetett az utcákon és piacokon északi és középső Ázsia minden nyelvét. Omszkban 53 gyár és 400 nagyobb üzemű műhely van, melyek azelőtt 35 millió pud (1 pud 16 kiló) árut termeltek. Legfejlettebb volt a vaj gyári termelése. Itt alig van 100 deszjatinnal (egy deszjatin valamivel több egy katasztrális holdnál) bíró gazda, kinek ne volna vajgépje. 1914-ben hetenként 11 vagon vaj indult innen egyenesen Rügába, ahol angol hajók vették át a vajszállítmányt. Voltak azonban kívül exportra dolgozó, igen fejlett szeszfőző-, bőr-, festék-, macaroni-, szappan- és gyertyagyárak. Ezek a gyárak és műhelyek a forradalom kitörésekor beszüntették üzemüket. A vasutakon megakadt nemcsak az áru-, hanem a személyforgalom is. Mindezek folytán a városi üzletek is becsukták boltjaikat, a kereskedelmi forgalom teljesen megbénult. Csak néhány üzlet van még nyitva, de ha

ezekbe belép a vevő, elképedve látja, hogy a ládák és fiókok üresek, csak néhány hitvány portékát dugdosnak zár alatt, amelyet felháborító áron kínálnak. Gyáripari cikk már egyáltalában nem kapható, csak élelmiszerek van még elegendő bőségben és ennek ára a miénkhez képest elég alacsony. Omszk város külső képe a forradalom óta gyökeresen megváltozott. Utcain rengeteg piszkos halmozódott össze és e szemétdombok állandó tüntető fölvonulások, csetepaték, rablás és gyilkolás színhelyei. A lakosság jobbjelmű része ismeretlen lakásokban rejtőzködik vagy kivándorolt, az utcákon csak kalandorokat, feslett erkölcsű nőket, vad esőseléket és rakoncátlan vörös-gárdistákat látni, kik előtt nem biztos fényes nappal se a járőkelő élete és vagyona. Állandóan fosztogatják az üzleteket és magánlakásokat. Mivel a kormány késedelmesen fizeti őket, abból élnek, amit rabolnak. Akinek házában pénzt vagy árut sejtének, azt fényes nappal megrohanják és az áldozat még örülhet, ha élve jut ki a ökrvirálásból. A járdák és kocsiutak megrongálva, a kövek és pallók fölszakítva még abból az időből, mikor nagyobb utcai harcok dultak. A középületekről lehullott a vakolat, az ablakok üvegtáblái bezuzva gépfegyverek és puskák golyóitól.

Minden kulturális munka szünetel. Az iskolák bezárva. Pedig Omszkban 29 középiskola és 51 népiskola van. Érdekes megemlíteni, hogy míg fiúk számára csak 2 gimnázium, illetőleg reáliskola áll fenn, addig leánygimnázium 11, melyek közül 4 állami és 7 magánintézet. Tudni kell ugyanis, hogy orosz bevallás szerint Szibéria kulturája a nők műveltségére van alapítva. Ez volt eddig az állami politika. A fentiekhez sorakoznak még a különféle szakiskolák. A kirgizek és tatárok saját muzulmán iskolákat és internátusokat tartanak fenn. Sőt a menonitáknak és vegetáriánusoknak is vannak iskoláik. Mindezeknek tetejébe működik Omszkban 2 tudományos (1 földrajzi és 1 néprajzi) társaság, a művelt társadalom számára nyitva áll 4 könyvtár, sőt 3 az alsófokú nép számára is. Van gazdagon felszerelt, de teljesen elhanyagolt muzeuma, megjelenik 2 politikai és 4 szaklapja. Ezekből az adatokból is eléggé kiviláglik, hogy Omszkban a forradalom előtt élénk kulturális munka folyt. Mindez azonban most teljes pangásra jutott. Ennek egyik főoka, hogy a bolsevik kormány nem tudja fizetni alkalmazottjait. A diákok fölszaptak katonáknak, a leányok pedig sztrájkot mondtak ki, mert tetszik nekik a szabad élet. Megjegyzem itt, hogy tulajdon szememmel láttam 12-13 éves lovas gárdista katonákat és 14 éves lányokat, kik teljesen a maguk lábán élnek a forradalom szolgálataiban. A női erkölsről egészen másképpen gondolkodtak Szibériában már a forradalom előtt is, mint Európában. Azon nem ütköztek meg az oroszok sohasé, hogy már a gimnázistalányoknak szeretők vannak.

Omszkban sok és köztük igen érdekes történelmi multtal bíró templom emelkedik, de ezek most konganak az ürességtől. A templomokat a bolsevik kirabolták azon a címen, hogy lefoglalják kincseiket az állam részére. A védő papokat és hívőket gépfegyverekkel üzték ki a templomokból és a töméntelen arany-ezüst drágaságot a csőcselék ragadozta el, nem jutott belőle az államnak semmi se. Legrégibb templom a Voenni Nikoli-Dom, ebben őrzik azt a zászlót, amely alatt harcoltak Jermak kozák vezér, Szibéria első hódítójának csapatai. Az egyházi ruhákat és edényeket még II. Katalin cárnő ajándékozta. Ennél sokkal kisebb az omszki érsekség székesegyháza. Régen épült a Cserkov-kolostor és temploma, mely a legnagyobb valamennyi között. A lengyel katolikusok is emeltek a maguk számára templomot, mely a legkisebb, de a legzöl-

sebb. Ezeken kívül vannak még muzulmán mecsetek karsu minarettekkel a kirgizek és tatárok számára. Vallásos hitélet csak a katolikus templomban és a muzulmán mecsetekben folyik; az orthodox templomokba csak papok járnak ajátoskodni, mert bolsevik felfogás szerint a vallásosság nem fér össze a forradalmi szellemmel.

Annál vigabb élet folyik a színházakban, mozikkban és mulatóhelyekben. A forradalmi csőcselék, mely könnyen, szinte munka nélkül szerzi pénzt, gondtalanul el is mulatja azt nyomban. Ha elfogyott a pénze, szerezheti «cape-rape» módjára, ez nem okoz neki gondot. Elmondhatni, hogy amely gyorsan bezárultak a forradalom dulasakor a komoly munka háza és műhelyei, olyan tempóban nyitnak helyükbe mulatóhelyek és lebujsok, melyeknek ma Omszkban se szeri, se száma. Ezekben a züllött nép pazarolja forradalmi szerzeményét. De van Omszkban a komoly művészetnek és nemes szórakozásnak is helye. Már békeben állott két színház és pedig a Városi Színház és a Kereskedelmi Egyesület Színháza. Ezekben kiváló társulatok játszanak állandóan és zenekaruk is kitűnő, mely nem más, mint a prágai 28. cs. és kir. gyalogezred egykori katonabandája.

Omszk város lakosainak száma 140.000 volt 1914-ben, de ez a szám tetemesen megnövekedett, mióta tömegesen vándorolnak Szibériába az európai orosz inségesek. A lakosok felerészben oroszok, a másik felét kozákok, kirgizek, tatárok, lengyelek, németek, kínaiak és zsidók teszik. Legműveltebbek a kozákok (junkerek), lengyelek és németek — legzadagabbak a kozák junkerek és tatárok, etnografailag legérdekesebbek a kozákok, kirgizek és tatárok. A kirgizek és tatárok voltak az őslakók; a kozákok az első hódítók — erre a különbségre még ma is büszkék; a többieket csak jöttmenteknek, betolakodóknak tartják.

Ennek a hatalmas városnak közvetlen közelében volt a fogolytábor. Az eddig mondottakból azt lehetné valaki, hogy ilyen kulturális gócpont közelében tűrhető lehetett a fogság, hiszen a 140.000 emberben csak volt annyi emberbaráti szeretet és melegség, hogy annak kiáramlása megnyitotta fogságunkat? Nem — ellenkezőleg! Rabokként bevoltunkzárva és havonként csak egyszer mehettünk be a városba szuronyos őrs kíséretében két órára. És ezen most már nem is csodálkozom, mert ez a háború megtanított arra, hogy a legújabb kor technikai kulturája csak még vadabbakká tette az embereket, mint voltak azelőtt.

V. R.

Európa jövője és népeinek boldogulása követeli Magyarországot fennmaradását.

Egy vasárnap délután a Szabadság-téren.

(Olasz katonák az irredenta szobrok előtt. — Kik keresik fel az elrabolt területek szobrait?)

Ragyog a nap a Szabadság-tér zsendülő bokrai között, pajzánkodik a fakadó cserjelevelekkel, a fák rügyei kipattanóban s eleven madárfütty közzönti az ébredő kikeletet. Pettyes, tarka bogárkák sütkéreznek a fehér főnyenyen, a bokrokat madárcsattogás veri fel, mosolyog a derűs égbolt, mégis, úgy tetszik, mintha valami szomorú borulat vetné a zöldbeboruló fák, bokrok árnyékait. Négy szobor mered előttünk fehér testtel, mint négy élő lelkiismeret.

Meghuzódunk a rettentő Memen-tók közelében, hogy lássuk, kik keresik fel a magyar Gógotha szimbolumait.

A parkban, távolabb, vidám sétálgatók lármája zsirog, apró gyermekesereg hancuroz az utakon s egy kávéházból fürge keringő zenéje szűrődik ki.

Lépések. Nevetgélve és társalognva olasz katonák tartanak a szobrok felé. Egyik szélesre húzott ábrázattal magyaráz társainak, kik jóízűen nevetnek mondásain. Hirtelen elhallgatnak, a szobrokhoz érnek, megállnak a fehér alakok előtt. Nagy némaság vesz rajtuk erőt és nézdegélik csendesen. Egyik a fejéről sapkáját is leemeli. A többiek követik példáját bizonytalanul. És állnak levett főveggel, olasz katonák, a négy szobor előtt, a játszadozó tavaszi nap-sugárban... Nézegetik így, jó ideig. Egyik közülük kis ibolyacsokrot forgat ujjai között. Eltávozóban oda éjt a szobor elé...

*

Öreg, töpörödött asszony tipog utánuk, kopott feketés kendővel fején. Körültopogja a szobrokat, összekulcsolt kézzel, aztán megáll «Nyugat» előtt. Összesett, vézna kis teste még jobban meggörnyed. Sűrűn pislogat vizenyös szemével. Aztán hirtelen körülnéz és letérdel a szobor elé. Csendesen imádkozik...

*

Megtermett katona méregeli végig Keletet szemével. Közvetlen közelébe megy és körüljárja: Nézi-nézegeti, meg is tapogatja visszafojtott lélegzettel, pirosodó ábrázattal, aztán egyszerre csak artikulálatlan hangok hördülnek fel torkán és elindul, miközben karját meg-megráncítja egy öntudatlan mozdulat.

*

Vékony, pirosszoknyás leány terem Észak szobra előtt. Körültekint gyorsan és összeszeti kezét. Meglátszik, hogy nem első ízben áll a szobor előtt s gyakran el-eljár ide fohászni. El-elnézem keskeny fehér arcát. Egy-egy nehéz, mely sóhaj szakad föl kebeléből.

Elmenőben megállítom és visszatartom. Szegyenkezve mondja meg a nevét. Sztopka Milicának hívják s Turócszentmártonból való. Atyját halálba kergették a csehek! Anyja utána halt. Ők ketten megszöktek bátyjával, ki most a nemzeti hadsereg katonája.

*

Hárman közelednek. Egy aggastyán, egy szikár arcú ember s egy kis fiú, ki nyilván a magas, szikár ember gyermeke. Nagyon sokáig álldogálnak «Dél» szobra előtt. Hallgatagon állnak, végre is a kis fiúcska tör meg a csendet. Reámutat a délvidék hatalmas magyarjára, aki széles pallost tart kezei között s megtört arcú asszony hajlik válla fölé.

— Apa, ugy-e ez a Feri bácsi? — Kérdi. — Azért rántott kardot, ugy-e, mert bántották a szerbek Anna nénit...

Kérdőleg néz apjára. A szikár ember megsimogatja a gyermek fejét.

— Igen, a Feri bácsi, kis fiam! Kardot rántott, mert feleségét, a jó Anna nénit megölték...

Az aggastyán, aki nagyapa lehet, hirtelen hátat fordít. Fakó szeméi telebugyognak könnyel. Rángatja a sírás szája szélét. (1)

A történelem szelleme mellettünk szól s mellettünk szól a természet törvénye. Mellettünk szól lelkünk mélyén kiirthatatlan érzése annak, hogy ezen a földön, amelyet a magyar fegyverrel szerzett ezer év előtt, fegyverrel és erkölcsi erővel tartott meg ezer éven át s a kultúra eszközeivel fölvirágoztatott, — a magyar nemzetnek küldetése van s ez még nincs lefejeve.

A „Magyar Irredenta“ vers-pályázatán dicsérettel kitüntetett költemények:

Kérdés.

Uram. Akinek nincsen ágya,
Hova fekszik le ma éjszakára?

Uram. Akinek nincs mit enni,
Ki fog elébe egy falatot tenni?

Uram. Aki fázik a télbe,
Meleg ruhával ki fog menni érte?

Uram. Aki beteg és béna,
Ki fog reá gondolni néha, néha?

Uram. Aki már nem tud hinni,
Ki fog szívébe egy új hitet vinni?

Aki még él s bár földre van tiporva,
Mégis, rajongón vérzik el a sebben,
Aki magyar...

Uram, akinek nincs hazája, merre menjen?

Cs. György.

Izent az anyám.

Mint fekete holló
Úgy jött az izenet az édesanyámtól,
Ajka belerándult,
Áldott szíve jaidult izenő szavából:
«Ne jöjj haza, fiam! Börtönbe hurcolni
Rác prihékek várnak,
Lépted után lesni
Naponta itt járnak.
... Messze földről akit
Mindég hazahívtam:
— Most maradj, most ne jöjj,
Ne jöjj haza, fiam...»

Izenete nyomán
Gyászharangok zúgnak arrafelé dőlen,
És a tarlók felett
Bus anyai szívek jajognak a szélben.
Barna őszi estén érzem a vad fájást
Az anyám szavából,
Mikor önnön fiát
Marasztalja távol:
«Messze földről akit
Mindég hazahívtam:
— Most maradj, most ne jöjj,
Ne jöjj haza, fiam...»

... De lesz még riadó,
Néma csatakürtök zengő harsonája!
Lesz még egyszer ünnep,
Toprongyos bujdosók véres lakomája!
És lent a végeken diadallal járnak
A tépelt seregek,
Mámoros örömben
A föld is megremeget,
Ha majd szól az ágyu,
Ha majd a kürt riad —
— Akkor, édesanyám,
Hazajön a fiad!

Lászlóffy Mihály.

Eleven sirok.

Kárpátok tövében megnyitlak a sirok:
Bus magyar testvérim! néktek haza irok;
Süppedő hantomon idegenek járnak, —
Elhagyott siromon nincs nyoma a nyárnak,
Nincs felette zöld lomb, nincs virág, sem árnyék...
... Hát a mi falunkban a hire nem járt még...?!

Kárpátok tövében beszélnek a sirok:
Elhagyott testvérim! éjjel-nappal sirok;
Nem tudok nyugodni, nem tudok pihenni...
... Hát kevesen vagytok?! — Hát már nincsen
senki?...
Ne hidd, hogy pihenek, — forgok a siromban...
Jaj! magyar testvérem, segíts rajtam nyomban.

Kárpátok tövében jajgatnak a sirok:
Megtépelt testvérenek panaszosan irok.
Korhadtt fakesztem nincs ki kicserélje, —
Jeltelen is lesz már a sirom e tére...
... Hát ti mért nem jösztek, — ha várunk reátok?
— Mindenütt csak jaj van — mindenütt csak
átok?!...

Mintha tifeledek már madár se szólna
És rügy se fakadna viruló bimbóba...
Mintha dal se volna, — vig nóta se járna;
... Mindenütt csak jaj van, — mindenütt csak
árva...
... Hát e könnypataknak mikor szakad vége?!...
... Mert az a papirrongy nem a magyar béke...
Az igazi béke...
Májuska Mihály.

Kiáltás a Golgotáról.

Jeruzsálemben cseng a pohár,
Olajfák hegyén bög a bőra,
Páris, ne kísérs: imádkozom,
Én csak kedvrontó lennék azon:
Nem megyek el a dáridóra!
Vagy én iszom a magam borát!
Vagy én választom a cimborát!
Halottí toron tivornyázni,
Haramiákkal parulázni
Szégyen, gyalázat! S meg lásd: kár is!
A magadéból légy gavallér!
Kibirja Páris! Harminc tallér
Dukál ezüstben a Judásnak!
Nincs vendégszobám! Tudd meg, Páris;
Egy csárda szűk hely két dudásnak!
Örökségemből nem jut másnak
Egy darab kavics, egy szál moha!
Soha! Soha!

A tanácsházban pogány köpdős,
A tornác alatt latrok lesnek.
Sehaj! Szememből könny nem gördül,
Konok derekam meg nem görbül:
Nem hajtok térdet Heródesnek!
Buzogány-ököl a jogarom.
Király vagyok, ha úgy akarom.
Rongynak parancsra nem bókólok.
Ringyónak kezet nem csókolok:
Nem vakít meg a talmi kláris!
Adós mulattál: adós fizess!
Kibirja Páris! Három tizes
Dukál ezüstben a Judásnak!
A tudatlanság, tudd meg, Páris,
Nem hág nyakára a tudásnak!
Örökségemből nem jut másnak
Egy darab kavics, egy szál moha!
Soha! Soha!

Pilátus ítelt. Ujjongva bög
A csöcselék: a csordák ökre.
Páris, késő az igyekezet,
Hiába mosod véres kezed:
Átkozott leszel mindörökre!
Növeszd korbáccsal száz sebhelyem!
Övezd tövissel véres fejem!
Legyen Nagypéntek, hosszú-hosszú!
Jön már a Husvét: jön a bosszu!
Ha a kárhozat kinja vár is!
Tépd ki szívem, e bomlott csengőt
S kötözz meg, mert a harminc pengőt
Arcába vágom a Judásnak!
De ha fizetek, tudd meg Páris:
Számodra sirt a varjak ásnak!
Az én földemből nem jut másnak
Egy darab kavics, egy szál moha!
Soha! Soha!
Faragó József.

A kirgizek.

Mikor berobogott vonatunk Szamara és Szizrán között a 900 méter hosszú, impozáns Volga-hídon, vivén bennünket, szomorú foglyokat Szibéria felé, előttünk még ismeretlen szenvedések földjére, különös gondolatok és emlékek támadtak bennünk. Ámulva néztük a hatalmas folyamot, melynek innenső partjáról nem látni a tulsót s míg tágra nyílt szemünk elmerengett a rengeteg víztömeg tökrén, képzeletünk visszazárlt a magyar hősmundák korába. Önkéntelenül szóra is nyílt némelyik bajtárs ajka s beszélni kezdett, mint ahogyan szokott az ember álmában.
— Több mint ezer éve nem mentek át magyarok ezen a vizen...
A fogoly tiszték némán bölintottak.
— Akkor se hídon, hanem lóháton és tömlőkön usztak át ősünk.
Egyre színesebben és mozgalmassabban rajzolódott ki előttünk a ködös múlt. Ugy rémlett nekünk, mintha a párás tulsó part sötét hátterében meg-megvillanna, vibrálna a honkereső magyarok lovas serege és éppen most ugratna a Volga hullámai közé.
— Csakhogy ők nem keletnek, hanem nyugatnak mentek... És nem mint csüggedt foglyok, hanem

mint hódítók, győzedelmes honfoglalók...

Nem szólt többé senkise közöttünk. Még szorosabbra kuporodtunk egymáshoz a marhakooskiban és lehorgasztottuk fejünket. Kimondhatatlanul szégyeltük magunkat. Csak néhány gyerekeMBER bámészkodott még s egyikük csak úgy hetykén elszóltta magát:

— Megyünk vissza az őshazába...

Egy hét mulva már bekanyarodtunk az Ural vadregényes völgyei, erdős hegyei és malachit, jaspis, porfir színű szikláik közé s aztán egy szeptemberi gyönyörű reggelen megnyílt előttünk a beláthatatlan szibériai steppe bámulatós panorámája. A merre csak ellát a szem, a legmeszebb szemhatárig semmi egyéb, csak végtelen síkság, rét, melynek zöldjében ezüstösen csillognak tavak és kigyózó folyók. Itt-ott kacérul villognak a fehérkérű nyiresek apró foltjai s a távolban borongó emlék gyanánt emelkedik egy-egy kunhalomszerű domb.

Itt lakhattak ősünk, itt lehetett csakugyan ősünk hazája... gondoltuk mindannyian. Itt legeltette ménését, itt halászott, itt üzött vadat lovon nyargalászva az ősmagyar... Később közelebbről megfigyelve az itt lakó népet, viseletét és szokásait — volt rá időnk elég, mert csigalassúsággal haladó vonatunk néha napokig vesztegelt az állomá-

sokon — még inkább megerősödött sejtésünk. Már akkor föltettük magunkban, hogy ha fogolytáborba kerülünk, folytatjuk megfigyeléseinket, kutatásainkat s amit látunk, tapasztalunk, följegyezzük s haza jövén egykoron, nyilvánosságra hozzuk, hogy megismertessük Szibériát s népeit, mert rájöttünk arra, hogy mindaz, amit Európában Szibériáról általában tudnak és tanítanak, csupa téves és hamis ismeret. Minket magyarakat még közelebbről érdekel Szibéria és népe, mert Nyugat-Szibériát jobbra turáni népek lakják, kik nyelv- és fajrokonaink és hiszem, hogy hadifogságban szerzett tapasztalataink közlésével szolgálót teszünk a turáni összehasonlító nyelvészetnek, történelemnek és etnográfának.

Ezuttal röviden elmondom azt, amit a kirgizekről sikerült megtudnom részint személyes megfigyelés, részint bajtársaim elbeszélése vagy megbízható orosz források alapján.

*

Szibériának egyik legnépesebb és úgy fajilag, mint politikailag legönállóbb törzse: a kirgiz. Csak az omszki főkörmányságban, mely Szibéria délnyugati sarkát foglalja magában, számuk 563.000. Az itt lakó kirgizek középső vagy «Orda» kötelekbe tartoznak. «Orda» eredetileg török szó, hadsereget je-

lent (magyar «horda»?). Különböző török törzsekből állanak, melyeket csak a közös nyelv, szokás, vallás és életmód tart össze. Minden törzsenek saját főnöke van, kinek tanácsát az előkelők alkotják. Ezek az egykori khánok és szultánok ivadécai.

Mielőtt az oroszok elfoglalták e földet, török-tatár-kirgiz törzsek laktak rajta és nomád életet éltek. Örökös harcban éltek egymással. A Kr. u. VII. században a szintén nomádéletet folytató pecsenjegeket (a mostani kirgizek rokonait és elődeit) más népek kiszorították a Kaspi-tenger partjai felé. A XI. században mongolok ülték ki az itt és Dél-Oroszországban letelepedett polovc-okat (palóc)?, kik szintén fajrokonai voltak a kirgizeknek. Előttük csüd nép lakott itt, kik után sirok, kőfaragványok, rézüstök, fegyverek stb. maradtak emlékül. Mint ezekből is látható, Nyugat-Szibéria alsó fele örökös népvándorlás és harc színhelye volt. Vegre is a kirgizek maradtak urai. A kirgiz törzsek gyakran egyesültek hatalmas birodalomná, de aztán ismét szétválasztotta őket a pártviszály az egyes törzsek és főnökök között. Mindazonáltal sohasem sikerült az oroszoknak őket meghódítani, csak névleg kebelezték be őket. A kirgiz birodalom feloszlása a XVI. századba esik. Ernak kozák vezér serege akkor foglalta el a tobolszki tartományt. Ku-

csum kirgiz kán Ermaktól legyőzve kénytelen volt visszavonulni a mostani petropavlovski tartományba, hol állandóan lázította a tatárokat és baskirokat az oroszok ellen. Kucsom halála után 1598-ban a tatárok és kirgizek szívesen elfogadták az orosz fenhatóságot. Nem sokára ezután dél felől kalmük-ök és dzsungár-ök nyomultak be a földre és leverték a tatárokat, pogajec-öket és kirgizeket, visszaszorították az oroszokat is. De egyenetlenség tört ki közöttük s míg a kirgizekkel elkeseredett harcokat vívtak, az oroszoknak sikerült erősebben megvetniük lábukat, 1716-ban dél felől kalmük-ök építettek az oroszok, többek közt az omszkit is, mely fővámsztopontjuk lett. («Eröd» oroszul «kreposzt»; az omszki fogolytábor tisztjei 1914—15-ben az ottani kreposztban laktak horzalm viszonyok között.)

A XVIII. században a kalmüköket legyőzték a kínaiak s ekkor egy részük a Volga mellékeire, a többi az Altáj-hegységbe menekült. Helyüket ismét kirgizek foglalták el. Ezek és más déli törzsek támadásai ellen az oroszok ekkor Omszkitól Petropavlovsk-ig egy erődítési vonalat építettek, mely a «Gorka» nevet kapta. A kirgizek sokáig és keményen harcoltak az oroszok ellen és voltaképpen sohasem tudták ezek őket legyőzni. Csak annyit sikerült az oroszoknak elérniük, hogy a kirgizek elismerték fennhatóságukat autonómiájuk megtartása mellett. Az egykori hatalmas kirgiz birodalom nagyságának és fényének legtöbb emléke az atbasszár-i kerületben maradt fenn, mely az omszkitól délre fekszik. Az itt átvonuló karavánutak mentén rendkívül sok régi emlék található. Legérdekesebbek Alasa és Desusza kánok sírjai, melyek valóságos muzeumai a kirgizek és kokandok aranykorának. Ezekon kívül itt láthatók még e két nép romokban heverő erődítményei, körülöttük ósrégi temetők, melyekben igen sok fegyvert, ékszeret, edényt és házi szerszámot találhatni ma is. Sőt legújabb arany- és ezüstbányákat is fedeztek föl, melyeket a kirgizek és kokandok műveltek egykor.

A kirgizek közepes természetűek, az állandó lovaglástól lábuk erősen görbe, orruk széles, pofacsontjuk kiálló, hajuk, szemük fekete, bőriük sötét. Élénk lelkűek, barátságosak, vendégszeretők és becsületesek, mint a turáni népek általában. Gondtalanul élnek és nincsenek szokva tartós munkához, ami a nomádelet következménye. Nyelvük kevésben különbözik a töröktől és az arab betűket használják ők is. A kirgizek között kevés az írástudó. De népköltészetük fölülte gazdag. Mondáik, epikus dalai, meséik, legendáik és közmondásainak se szeri, se száma. Sajnos, még ma sincsenek összegyűjtve. Pedig jutalmazó fáradság volna, mert igen szépek. Azt hiszem, ez a munka a magyar tudósokra vár és nem is volna nehéz feladat, mert a kirgizek közé igen könnyű eljutni és nagyon szeretik a vendéget. Legszébb népköltési termékek a *Kozurkurpes* és *Baján szölu* című hősi mondájuk, mely egy kirgiz hős kalandjait és szerelmét mondja el. Bármennyire is szerettem volna, nem bírtam kéziratát megszerezni, mert igen csekély mozgási lehetőségünk volt egész fogásunk ideje alatt. A hosszú hősköltésben igen sok dal, közmondás és erkölcsi tanítás is van. Vannak tehetséges kirgiz költők is, kik gyönyörű dalokban zengik meg a természet és a kirgiz élet szépségeit. A nomád élet költészete nyilvánul meg bennök. Újabbban lefordítják már kirgiz nyelvre a kiválóbb orosz költők műveit is, mint Puskin, Lermontov, Kylov stb. munkáit. Nagy hajlamuk van a zenéhez s ez kedvelt szórakozásuk. Az éneket «dombra»-val vagy «balalajká»-val kísérik. Az előbbi nemzeti hangszerük, utóbbit az oroszoktól kölcsönözték. Művészi érzékük himzésben és festményben is kifejezést nyer. Az előkelők gyönyörü

himzéssel díszítik sátraikat, festményekkel csinosítják butoraikat és remek szőnyegeket készítenek. De náluk is épp úgy, mint nálunk, kivészen van a nép művészi kedve. A közbük is egyre tömegesebben beözönlő olcsó és hitvány gyári készítmények okozzák ezt.

Vallásuk mohamedán, de nem tartják szigorúan. Imáik és szertartásaik arab nyelvűek, melyeket csak papjaik értenek. Vannak azonban közöttük igen sokan, kik hívek maradtak ősi pogány vallásukhoz. Ezek két főistent imádnak; Bakszu (samán szellem) és Duan (jurodivij) isteneket. A születéseket és temetéseket különféle vallási ceremóniákkal ünneplik. A halottak sírjait tisztelben tartják. Temetőik világos, napos, magasnak fekvő helyeket választanak, a sírok fölé fából vagy kőből emléket állítanak. Ilyen helyeken ósrégi emléktárgyakat látni ma is. Híres Alasa kán sírja, melyet nagy tisztelben tartanak és évente oda zárandokolnak. Ez a sír egy magva valóságos muzeuma a ritkaságoknak. A gyermekeket már kicsiny korukban eljegyzik egymásnak. A menyasszonyért vételárát kell fizetni, melyet a vőlegény szülei törlesztenek évi részletekben, mert a fizetendő díj elég nagy. A családi és közéletben a szokásjog döntő, melyet a törzsnek előkelő vénei, az «akszakal»-ok (magyar «aggszakáll») és «bijak»-ok (bírák?) őrzik. Előbbiek bíraskodnak pörökben, melyek a törzs kebelében támadnak. Az egyes törzsek közötti házi és gazdasági viszályokban a «bijak»-ok tanácsa ítélt. A család feje és teljhatalmu ura az atya; az asszony és gyerekek alárendelt viszonyban vannak vele szemben. A nő kötelessége a gyermekek nevelése, az állatok gondozása, a sátor és gazdaság rendbentartása. A mohamedán vallás megengedi ugyan nekik a többnejűséget, de a kirgiz mégis ritkán vesz több nőt, mert véleménye szerint az az egy nő is igen sokba kerül neki. Egy leány átlagos ára száz darab marha. A férj halála után neje, mint a halott egyszerű hagyatéka, az elhalt férfi legidősebb fiútestvére száll, de ez a szokás már mulóban van. A kirgizek lakásul nyáron az «uj» (oroszul: jurta) sátor szolgál, télen a «aksztau», melyet az oroszoktól vettek át. Az «uj» váza karókból van összerakva kupola formájára és bőrral van bevonva. A sátor közepén van a tűzhely. A főhely a tűzhely mellett a sátor ajtajával szemben van, mely a vendéget illeti, különben az atyát. A vendég a házigazda védelme alatt áll. A sátorral szoros összefüggésben áll a kirgizek életmódja. Csak ilyen, könnyen szétszedhető lakás mellett folytatható a nomád élet. A «aksztau»-t csak néhány évtized óta használják oly vidékeken, hol a zord éghajlat miatt nem lehet sátorban lakni télen. Sok helyütt azonban sátorban laktak télen is, csak az oldalait hányják föl fűvel, földdel és hóval. A «aksztau»-t erdőben építik fából és gyepből. Építésére nem nagy gondot fordítanak, mert ez a lakásuk csak ideiglenes, nem is csinosítják föl úgy és nem tartják oly tisztán, mint sátraikat. Télen az állatok számára néhol istállót is építenek, de általában szabadon tanyáznak télen-nyáron, a mi igen ártalmas fejlődésükre. Sok állatjuk el is pusztul a nagy hideg folytán.

A kirgizek ünnepi ruházata bő és vastag felső kabát, tarkán díszítve himzéssel és ékszerrel. Alatta bőrből készült mellény és nadrág, lábukon csizma. A férfiak télen-nyáron prém sapkát viselnek; az asszonyok nyáron kimecek-et és dzsauluk-ot, télen sapkát, a leányok mindig sapkát. A menyasszony menyegzői ruhája magas, ferde süvegű sapka — száukele — arany-ézüst ékszerrel és korallgyöngyökkel díszítve, vállukon díszes selymekendő — a dzsilek. A fiúk a leányokéhoz hasonló ruhát viselnek.

A kirgizek eledele frissen fejt tej, az ajran (főtt sűrű tej) és sajt. (Eremcsik = tehénsajt, kurt = juhsajt.) A

kancatejet is isszák és ebből savanyú italt készítenek (kumis). Főhuseledük a bárányhus. Lóhúst csak ünnepies alkalommal esznek, mely igen jó, mert csak kövér, fiatal lovat vágunk le és husát sós vízben főzik meg. A vendégnek a házigazda szel a husból, először is sajátkezüleg adja szájába. A teát nagyon szeretik és sóval is isszák. Nagyon kedvelik a vendégséget, sokat lakomáznak és ilyenkor hangosak a sátrak az énektől, zenétől, melyhez lassu és gyorsütemű táncot járnak. Ilyen alkalmakkor a nők is együtt mulatnak a férfiakkal, de különben a sátor egyik elfödött sarkában tartózkodnak.

Mihelyt lelegelték az állatok a fűvet, a kirgizek fölstedik sátraikat és más helyre, friss legelőre vándorolnak egész gazdaságukkal együtt. A költözködés tavasszal kezdődik. Amint zöldel a fű, a kirgiz elhagyja téli lakását és a szabadba vonul. Mindegyik törzs külön és pedig a törzsek között előzetes egyezségben megállapított irányban. Nyári helyekről — dzsailiau — őszi helyekre — kuzeu — és innen téli szállásra térnek. Költözködéskor az indulás napja — ünnepe a törzsnek. Mindenki drága ruhába öltözik, legszebb lovát díszes nyereggel, kantárral felszereli és úgy ül rá. Málháikat színes takarókkal bevonják és ami a gazdaságukban a legszébb, azt közszemlére bocsátják, hadd lássa mindenki, mire büszkék. A karaván élén lovagolnak a törzs legöregebb és legtekintélyesebb férfiai, utánuk a fiatal asszonyok és leányok cifrán felöltözve, szintén lóháton, majd az idősebb asszonyok a gyermekekkel málhás állatokon, végül a szegények és a háziállatok.

Az oroszok között lakó kirgizek sokat elsajátítottak az oroszok szo-

kásaiból építésben, ruházkozásban és gazdálkodásban és ezek az állandó lakóhelyük is megbarátkoznak. Sőt egyre többen mennek városokba dolgozni gyárakba és vasúthoz. De a kirgizek zöme szabad életet folytat. Szívesen hajlanak a művelődésre és gyermekeiket iskoláztatni kezdik. Több városban saját költségükön internátusokat állítottak föl gyermekeik nevelésére. Ilyen van Omszkban is kettő, egyik fiúk, a másik leányok számára. A kirgizek közül már sok tanító, mérnök, ügyvéd, orvos és felcser kerül ki. Saját újságjaik vannak és könyveket is adnak ki.

A kirgizek tag autonómiával bírnak, az oroszoktól való függésük jóformán csak abból áll, hogy a főnökök törzseik nevében némi adót fizetnek, de egyebekben teljesen szabadok, katonai szolgálatra se kötelesek. A mostani világháborúban akartak ugyan az oroszok közülök is sorozni, de a kirgizek fölláztak és a kormány csakhamar fölhagyott kísérletével. Mindez természetesen azért van, mert az oroszok nem bírnak a kirgizekkel és kénytelenek velük megalkudni. A háború folyamán többször fölkeltek, úgy hogy az orosz kormányt állandóan nagyszámu közakosság védelmére. A kirgizek most valószínűleg teljesen el fognak szakadni Oroszországtól és ezzel új korszaka fog kezdődni ennek az érdekes népnek, mellyel közelebbről foglalkoznia érdemes volna a magyar tudományoknak.

~~~~~
Csak egy igazán jó baráttra számíthatunk: saját magunkra.

Komárom kálváriája.

A csehek szegyenletes imperiumát mi sem mutatja be jobban, mint egy-két kitépett lap, a megszállott Komárom történetéből.

A város Duna balparti részébe és környékére összpontosított cseh és szlovák anyanyelvű katonaság rettegett katonai diktatura alatt tartja a magyar lakosságot, anélkül, hogy erre a legcsekélyebb ok forogna fenn. Hirdetményein többször megfenyegette, hogy nem ismer más büntetést, mint a halált, vagy hogy porrá löveti a várost a legelső zendülésre.

Az elmúlt év május hó 1-ére virradó éjjel a Duna jobb partjáról történt bösevista támadás visszaverése után a dunai Erzsébet-szigetet megszálló cseh sorkatonaság az ott levő lakásokat feltörte és kifosztotta, majd békés polgárokat lakásukból kilakoltatott, a várba lekísért, ahol közülök mintegy 20-at minden törvényes eljárás nélkül agyonlőttek. Mayer Frigyes városi negyedmester 10—12 éves fiát, aki bekísérésük közben jajveszékelve sirt, egy cseh-szlovák tiszt a Nádor-utca forgópisztolyával szülői szemeláttára agyonlőtte. Ugyanez év május és június hónapjaiban a katonaság részéről napirenden voltak a fosztogatások. A katonai parancsnok kijelentette, hogy csak olyan panaszt hajlandó megvizsgálni, amelyet két cseh-szlovák tiszt, kik az esetet láttak, tanusít.

Zámán őrnagy város-parancsnok 1919. június hónapban összeszedette az összes vadászfegyvereket és töltényeket is s azokat *Skalicka hadnagy* útján külön kezelve a várba szállította két teherautóval. Mídon a 39. sz. cseh légionárius ezred Komáromból távozott, a katonai hatóság a vadászfegyvereket a rendőrkapitánysághoz visszaszállította. Hivatalos megállapítást nyert, hogy a fegyverek tulajdonzó, legértékesebb része: több százezer korona értékben hiányzik.

A katonaság, amint azt *Füszy Kálmán* Komárom városi bizottsági tag a városi közgyűlésen panasz tár-

gyává tette, ismétellen szenalopásokkal kövelett el s amidőn a károsultak a tettesek megbüntetése céljából nyomozni akartak, a katonaság ezt megakadályozta.

A katonaság a polgárságnak bármely neki tetsző lakásrészét lefoglalja tisztjei részére napi 70 fillér fizetés ellenében, ágynemüvel való ellátást is követel, akkor, midőn a tiszt rendes lakáspénzt élveznek! Ugyane tavaszon, egy vasárnap délután 3—4 óra között állították a katonai rendőrség kezdeményezésére katonai kordon zárta el a Nádor-utca Szent András-templom körüli részét s az ott járó-kelő és a templomból kijövő leányokat tömegesen kísérték be a kórházba orvosi megvizsgálás céljából, mely eljárást a legszegyenletesebb módon hajtottak végre.

De nemcsak a cseh és szlovák katonaság, hanem a cseh-szlovák kormányhatalom is annak közegéi részéről is lépten-nyomon súlyos sérelmek érik a komáromi magyarságot.

Az ógyallai r. kath. templomban eltiltották a magyar egyházi éneket és szentbeszédet. A komáromi Szent Benedek-rend főgimnáziumának céljait szolgáló 5000 hold bírtokát azzal az ürüggyel, hogy zár alá kerülő egyházi vagyon, a kormány a rend kezelését elvonta, miáltal a komáromi magyar főgimnázium sorsát és magyar jellegét bizonytalanná tette. A lefoglalás dacára, jóllehet a rendnek 17 tagja teljesít tanári szolgálatot, az 1920. év első felének végéig ismételt ígéretnek dacára a busás jövedelemből csupán 40,000 koronát, azt is előlegül, utalt ki, mi a mai drágasági viszonyok mellett a gimnázium egyik havi szükségletét sem fedezi.

A nemzetgyűlési választások is hasonló égbekiáltó jogtalanság, erőszakos durva terror alatt ejtettek meg. A választások előtt néhány nappal a keresztényszocialista párt vezető férfiái sorából mintegy 16-ot Pozsonyban és Nyitra minden komoly s jogilag helytálló ok nélkül letartóztattak és illavára szállították

őket, a szavazásánál, a választásánál, az elkövetve. képviselő hivatalos megillette, ságtalanságban a meghamisított hatóságilag cseh és szavazni, a Erre aztán lakosságú sággal.

Komárom öröksége az igazságot lenül a pusztul, neme gyar város

◆◆◆◆◆

oros

Réggel hirtőben lehet. 8-kor nem dolgoz vagyis forogolynak, t is elvették muszáj a 12-ig tanulmista i tanulmány lenörzik és a «fürdőbe» 12-kor kása, egy (kb. 10 dk rot (kb. Delután u sok a kom

Este 6-k 8-kor lefe tilos, besz testi épés kommunis Adja ki a tétován nem cselek tőlem. Vár felelém — szől, csak vel bájjain gathatjuk, ugy teven csipős tre gunknak. ruan kiáll gesnek let tettünk v gyobb ce

E cella széles és 1 prics bent falig. A hogy a d háromneg szabad te egyik sar vasajtó, néz be zek lunk, egy miután n lán ablak aszfaltív nyilik. E ben elhor ott is va lánk fala les ceme épült.

Mikor bajtársur de milyer Már k és a cella határozott ellen és «fürdőbe» deni.

Egy sz tunk és adjanak. delemass sível leki píci, 120 két áttelle kikötöttél csak egy Már s szárazfű rán volt Lassar megelni. és feljeb

őket, a szabadság és jog e durva megsértésével igyekező hatást gyakorolni a választások eredményére.

A választási kerületek megállapításánál, ugyiszintén a szavazás megjelölésénél is súlyos sérelmek lettek elkövetve. Mert a magyarság felényi képviselőt kapott, mint amennyit a hivatalos statisztikai adatok szerint megillette, de még vérlázítóbb igazságtalanság volt, hogy az utolsó pillanatban a szavazás eredményének meghamisítása céljából kormányhatóságilag elrendeltetett, hogy a cseh és szlovák katonaság ott fog szavazni, ahol a választás napja éri. Erre aztán el is árasztották a magyar lakosságú vidékeket cseh katonasággal.

Komárom szomorú kálváriája örök szöveg azokra, akik kezükben az igazság és jog mérlegével — lelketlenül a pusztulásba hajtották ezt a szép, nemes és virágzó szintiszta magyar várost.

Magyarok orosz börtönben.

Régel 7 órakor fölkelés. Mivel a börtönben víz nincs, mosakodni nem lehet. 8-kor reggeli. Mivel a fogoly nem dolgozik, úgy csak teát kap, vagyis forróvizet, ha van teája a fogolynak, tehát a vízbe, de mivel azt is elvették, meg van engedve és nem muszáj a vizért elmenni. Dél előtt 12-ig tanulás. Kapunk magyar kommunista iratokat, azokat szigorúan tanulmányoznunk kell, mert ezt ellenőrzik és aki elmulasztja, az megy a "fürdőbe".

12-kor ebéd! Mindennap köleskása, egynegyed font (orosz) kenyér (kb. 10 dkg.), 2 és fél zolotnyik cukrot (kb. 1.3 dkg.) és más semmit. Délután újra tanulás és néha előadások a kommunizmusról.

Este 6-kor teavíz, tea nélkül. Végül 8-kor lefekvés. Séta nincs. Lárma tilos, beszélgetni tilos és most jön a testi épség megvizsgálása és pedig kommunista nők által. Levétközni! Adja ki a főnöknő a parancsot. Mi tévően néztünk egymásra. Miért nem eszeltek? — kérdi a némbertőlem. Várjuk, hogy ti kezdjétek meg feleltem — ártatlanul. Ez nekünk nem szól, csak nektek. Ugy? No fiuk, mivel bajainkat tovább már nem takarogathatjuk, szaporán vetkőzzünk! És úgy tevének. Persze már itt egy-két csipősfőrt megengedhetünk magunknak. Majd a vizsgálatot szigorúan kiállván, mindannyian egészségesnek lettünk nyilvánítva, bekísértünk végre a 11-es számú legnagyobb cellába.

E cella 2 és háromnegyed méter széles és 12 méter hosszú. Egy hosszú pries benne, a szoba hosszában, faltól falig. A pries hossza 2 méter, úgy hogy a deszkák végétől a falig csak háromnegyed méternyi a hely. Ennyi szabad tér 16 embernek! A szoba egyik sarkában a klozet. Egy nagy vasajtó, aminek ablakán állandóan néz be szeretettel a mi örködő anyáink, egy csuf veres kommunista nő, miután nők őriztek bennünket. A cellán ablak nincs. A plafonon van egy aszfaltúveg, ami a várfal tetejére nyílik. Ez ablak minden 2—3 percen elhomályosul, jelöl annak, hogy ott is van egy hüségés nőnk. A cellánk fala mintegy 2 és fél méter széles cementbe rakott terméskőből épült.

Mikor minket behoztak, már 11 bajtársunkat itt találtuk. Istenem, de milyen szomorú ölelés volt az! Már két hónapot eltöltöttünk itt és a cellából még ki sem léptünk. Elhatároztuk, hogy vétünk a házirend ellen és lemegyünk az úgynevezett "fürdőbe", mert már illene megfürdeni.

Egy szép nap pokoli lármát csaptunk és követeltük, hogy férfiőrséget adjanak. Azonnal megjelent a fejedelmesszony és intézkedett. Egyesével lekísérték a várfal fenekére, ahol picit, 120 cm.-es fülkék voltak. A cella két áttelenez falán egy-egy bilincs. Ide kikötötték két kezünket. Egy cellába csak egy ember volt bent.

Már sajnáltam az esetet, hisz ez szárazfürdő — sóhajtek; ámde korán volt sóhajtozásom!

Lassan kezdett a fülkétől vízzel megfűteni. Előbb bokáig, majd feljebb és feljebb. Mikor már mellemig ért

Magyar asszonyok!

Ha fergetegek meghasogatták a magyarság kemény, szíjas törzsét, ha ágai a viharokban letöredezték, vagy ha egy-egy orkán sudarát is kettéropantotta, a szörnyű csonkok mentén új rügyeket, új hajtásokat magyar asszonyok szöttek a mélyseges sebek fölé és behegesztették, beforrasztották a magyarság fáján a csonkokat.

Az életnedv utolsó csöppje magyar asszonyok keblében volt elrejtve, mint az örök tűz, a föld alatt és őrizték jól a Rozgonyi Ceciliák, a Széchy Máriaik, az egri nők, Zrinyi Ilonák és a többiek.

Ma újra végiggázolt rajtunk a vihar. Megcsavarta és leteperte az évezredes törzset aztán széjjelforgácsolta. Az ősi Kárpátokon nem repdes már a Turul, helyébe a magyarság szégyenét, gyalázatot lobogtatják. Köröskörül temető a föld, egy óriási sír s ősi ellenségeink e sírba akarják végleg eltemetni nemzetünket. Legyilkolják rabtestvéreinket, vasraverik a megmaradóknál a szabad gondolatot, ami még kinosabb s átkozottabb a halálnál. Kidobálják az anyák sírjait, sárba, szenybe szórják a magyar dicsőséget, lábbal tiporják büszke multunk drága emlékeit. Véres festi a magyarok sebé a Maros, Olt hullámain, megdagasztja az Ipolyt, a Vágot s magyar köny-

nyüktől sós a Duna. Jajgatás, sirás veri fel a magyar erdők árnyat adó mélyét, hörgéssel telnek meg a magyar várak s a bebörtönzött és élve eltemetett rabmagyarok krisztusi kinszenvedése sikolt nap-nap után fülünkbe.

Magyar asszonyok!

Halálra gázolt ismét a vihar. De kérdjük van-e még az örök-vízű csodaforrás: a dacos magyar élni akarás tápnedűjéből egy csepp is kebletekben, ami új rügyet szülhet borzalmas csonkjaink fölé? Vagytok-e és akartok-e méltó utódai lenni a Széchy Máriaiknak, az egri nőknek?

Magyar asszonyok!

Ne temetkeztek el gyötrelmeitekkel! Ne sirjatok. Lobogó lánggal égjen a gyűlölet, a bosszu teltre serkentő s észbontó tüze kebletekben. Gyűlöljétek ádáz ellenségeinket. Gyermekeitek szívébe, agysejtjeibe a bosszu, bosszu, véres édes bosszu gyönyört adó gondolatát hintsetek el.

Kést, tört, gyilkot nyomjatok kis gyermekeitek kezébe s sötét viharos éjjel suttagó hangon tanítsátok meg azok használatára.

Magyar asszonyok! E nehéz pillanatokban számít rátok a nemzet. Ti vagytok a magyarság fájának új életet hozó lombkoronái!

Egy gömri asszony.

a víz (persze ruhástól voltunk), kezdett kellemetlen lenni a gyógyfürdő. A cellánknak ugyanis csak fűt volt fala, alul 50—60 cm. nyílás volt, ahol a víz befolyhatott. Mikor a víz már többé nem növekedett, elkezdett lassan folyni. E víz, ami a börtön fenekén átfolyik, a Moszkva folyó. A legnagyobb melegben is csak 7—8° C. Alig álltunk benne egy negyedórát, minden tagunk teljesen elszibadt, millió és millió fűszurást éreztünk minden tagunkban.

Egy óra után föltétlen összerogyna az ember, ha kezéinél fogva nem volna kikötve. Mi 3 órát kaptunk.

Ez a börtön fenyegető eszköze! A börtön fenekén van egy szűk, mintegy 25—30 négyzetméter területű sötét udvar. Ez a "vörös udvar". Itt végzik ki a halálraítélteket.

Rengeteget szenvedtünk e börtönben. Az éhség, a megaláztatás, a kínzás, a rablógylkosokkal való bánásmód, az mind arra szolgált, hogy bennünket kényszerítsenek arra, hogy belépjünk a kommunista pártba.

Nem! Inkább a halál, inkább életünk feláldozásával szöktünk e borzalmas helyről, de a 16 társam közül egyik sem lépett be a kommunisták közé!

Aranyország ébredése.

(Az indiai mozgalom.)

Eljön az idő, amidőn az angol világbirodalom elveszti koronájának legdrágább ékességét, a mesés Aranyországot: Indiát. A felvilágosultság, melyet egykor jogcímül tekintettek Európa fejedelmei, hogy birtokukba vegyék az óvilág sötétségben tévelygő birodalmait a népek millióival és mérhetetlen gazdagságukkal együtt: éltető szélfúvóként végighuz a föld kerekességén és megmozgatja Ázsia lomha és nehéz levegőjét is. Felébredt s nagygyá lett Japán, Kína érezni kezdi erejének végtelenségét, Tibet, melynek kapujánál megtörve rogyott össze egykor a szegény Kőrösy-Csoma Sándor, feltárta évezredek óta őrzött rejtelmeit, Közép-ázsia tud már a világról, a mohamedánuság tépi bilincseit s emberi jogokat kér — és felriadt hosszú mély álmából, mely a felülmulhatatlan fény tündériességével és a feneketlen

nyomor rémképeivel volt tele, felriadt és feleszmélt a regés India.

Angolország fegyverrel igazta le és fegyverrel tartotta féken mostanig ezt a nagy birodalmat, mely hatszor akkora, mint Franciaország és 300 millió embert tart el földjén. De a civilizáció, mely rabszolgatartója volt idő multával nevelője lett a hindu millióknak. Megtanította reá, hogy az ember nem szolgának, hanem szabadnak születik s hogy a szabadság olyan kincs, melyért érdemes kockára vetni az életet s mely nélkül élni, ha egyszer megismerte: a hindunak sem érdemes. És nagyot fordult a világ Indiában. Az idegenek korlátlanul uralkodtak még mindig, de a hindu érezni kezdte szolgátságát: az inség és a dőghalál még mindig milliószámra pusztította az emberéletet, de a tudásvágy mind többeket hajtott a civilizáció forrásához, Európába, s ezeknek, visszatérve testvéreikhez, sajátolni kezdett szívök a népet. És India a forrongás, a hangos elégtelenség hazája lett. Az angolok tüzzel és vassal fojtották el a népmozgalmakat, de a vérbefult lázadás borzalmait olthatatlanná tették az elnyomottak, a megvetettek és a leigáztottak keserűségét. A művelt hinduk kezükbe vették a nép ügyét. Az erőszakotlanság sem irtózó összeesküvés megszokottá lett Indiában. Az angolok kénytelenségéből megadtak egy-egy szabadságot, de ez a szabadság is fegyver lett a békétlenek kezében. És a benszülőtteknek hatalmas sajtója támadt Indiában s az újságok nyomán mindegyre izmosodó közvélemény.

Az egyik újság így kiált a most már fogékonyabb lelkű hindu olvasókhöz: „Nincs esztendő, hogy milliókat ne pusztítsa el közületek a dögvész és az éhhalál. És még sem akad Bengáliának 10.000 szülőltje, hogy bosszút álljon hazánk meggyalázásáért. Hadd tudják meg végre, hogy nem élhet már tovább is bátorságban a tolvaj, ki idegen tulajdont tett magáévá! Aldozzatok hát fel életeteket engesztelésül a szabadság templomában! Vérontás nélkül nem imádkozhat senki ezt az istenséget!”

Ilyen gyűlölet áll hátterében annak

az aggasztó nyugtalanságnak is, mely urrá lett Indiában. Széltében-hosszában Anglia ellen lázítanak és afgán bandák a felkelőkkel bebetörnek indiai területre. Az indiai kérdés még nem dőlt el.

Szabadság.

(A demarkációs vonalon túlról érkezett.)

Csendesen fekszem a fűben. Nem tudja senki sem, hol. A szellő néha-néha akáccillatot hoz felém. A bogarak, dongók halkán zúgnak, sűt a nap.

Néha az égre nézek föl. Szemem messzire a kékségbe léved, nézem-nézem merőn az eget, míg nem szempilálám járattan csukódnak össze... Csönd van és mégis zug az erdő.

Mintha halk beszédet hallanék: — Mi újság?... Mi újság?... Mintha a távolból, az ősfenyők házából jeleket is jönne.

— A küzdelemben kifáradt testünkben új erő támadt! A csicsergő fecské új híreket hozott. Balzsamos illattal teli harci levegőt küld felénk a magyar szellő. És nálunk még nincs tavasz, nincs kikelet! Ill még nem bujik a földből a gyönggyvirág, nem éneklük násdalukat a madarak: hanem mindenki, mi mindnyájan, koronáinkkal hazánk felé nézünk, várjuk, hogy megismogathasson bennünket a magyar nap, várjuk a hajnalt, az örömtüzekelet... a szabadságot...

Nehéz bilincseinken könny ragyog, lelkünkben törő sóhajok szállanak a léghen, éjjelente, mikor senki sem lát, koronáinkat a földig hajtjuk és mély alázattal, könyörgő szívvel kérünk titeket:

— Jöjjetek már!... Jöjjetek... Halk sugás-bugás lámad, mint mikor a szél bele-beleharap a fák lombjaiba. Majd csend és egy vén fenyő, talán a fák királya, beszélni kezd:

— Olthón már napsugaras, madárdalos a lég! Az ibolya, a gyönggyvirág virul már, de mi éjjelről-éjjelre várjuk a kikeletet, az örömtüzekelet.

És halljuk a választ: — Eljő! Mi mondjuk nektek! Nem vártok már soká! Majd mi rájövünk bilincseitekre és szétörve lehull mind! Megöntözünk titeket örömkönnyeinkkel és sóhajaitok elszállanak, mint ősszel a fecské. Egymásra borulunk majd és ha egyszerre dobban a szívünk, megremeg az egész világ. Felvirrad még egyszer rabmagyarokra a szabadság! Szabadság!...

A beregmezei cseh garázdálkodás.

A cseh rablógazdálkodás égbekiáltó szörnyűségei, a meg nem szűnő magyarüldözések, hajtóvadászatok lelket elrettentő atrocitásai kétségbeesett segélykiáltásokat juttatnak el hozzánk. A mindenéből kifosztott, felszabott hátú beregi magyarság jajgatásai ezek, melyeknek hallatán megdermed ereinkben a vér és öklünk összeszorul.

A beregmezei birtokosságot állandóan roppant vagyondézsákkal sarcolják, fojtogatják a csehek, úgy, hogy sok közülük javait elkötve, tyélve inkább választja a földönfutást, mintsem tovább szenvedje a meg nem szűnő zaklatások örökös gyötrelmeit.

Gróf Schönborn Károly egész uradalmát a hollandoknak adta bérbe, hogy meneküljön e zaklatások elől. A hitbizományra harminckét millió cseh korona vagyondót vetettek ki.

Gulácsy István alispán 45 holdnyi szőlőbirtokára 80.000 cseh koronát tábláztak be a cseh kincstár javára; meg nem tudnák mondani ők sem, hogy mi cimen s gazdasági udvarán lévő lakóházába a cseh gimnázium konviktusát helyezték el. — Telkes Sándor tanárnak másfél holdnyi szőlőjére ugyanígy tábláztak be 40.000 cseh koronát.

A beregszászi intelligenciából irredenta érzelmek gyanú miatt el-

viezy-kilátótornyot az alkonyat tűzében pirosítani. Felsietek. Szemem keresi a sáros hegyek csucsait. Valahol jobbfelől allattam tátong a *Husszita-völgy*. Azt hittem dörésgomben, hogy ez a régmúltból való történelmi név, mely arra figyelmeztet, hogy valaha csehek is jártak erre. Sohase gondoltam volna, hogy ezek ismét visszajöhetnek...

Innen, a Berzevicsy-torony tetejéről látom a messze-messze nyugaton hazánk köpárkányát, védbástyáját, legszebb disztét: a Magas-Tátrát. Zöld erdő van az alján, friss hó csillog csucsain, piros felhők állnak fölötté.

Hiába vannak itt a csehek, ha még a Tátra is piros-fehér-zöld színjétekkel tüntet! Ez biztató jel.

Alkonyodik. Így fog alkonyodni a cseh dicsőség is!

Bárta, te alvó Csapkerőzsa, örvendj, a hosszú éjszaka után eljön a királyi is, hogy csókjával felébresszen!

Magyar hajnalra ébredsz, ha Roland kardja csörren, ha Zboró vára alján a magyar bakák által emelt Hinderburgfalva melletti temetőnek vitézei feltámadnak és ha szent Egved templomában a Himnusz énekelik!

L. F.

ERDÉLY.

A repatriáltak. A román kormány rendelete szerint Romániába, ez alatt persze Erdélyt is értik, csak oly egyének térhetnek vissza és vételnek föl az állam kötelekébe, akik nem repatriáltak magukat, hanem Romániából vagy Erdélyből önként eltávoztak, de távozásuk előtt kötelezvényt alá nem írtak. A tisztviselők hasonló elbánás alá esnek.

Az erdélyi és bánági nyugdíjasok ügye. Erdély és Bánág területén 10.000 állami és 51.870 katonai nyugdíjas él. A megyei és városi nyugdíjasok statisztikája adatai még ismeretlenek. A nyugdíjasok mérhetetlen nyomorban és inségben vannak, mert a román kormány nem folyósítja illetékeiket.

Véresre vert református esperes. A román esendörök a háromszék-megyei Maksán Vollones Miklós, a kézi egyházmegye esperesét, aki épen az ifjúsági egyesületben tartott előadást, a teremből kihurcolták, esendőségre kísérték, ahol először kézzel, majd puskatűvel ültették. A község lakossága lelke mélyen felháborodott az eset fölött és bosszút akart állani. Szándékától csak akkor állott el, amikor maga az esperes csendesítette le őket s megígérte, hogy törvényes uton próbál elégtételt szerezni magának.

Oláh jogtiprás. Erdélyben, Bánágban és Bukovinában minden törvényszéken kihirdették az igazságügyminiszterium azon rendeletét, hogy március 1-től kezdődőleg a törvényszéki hivatalok mindenemű beadványokat, származzanak azok akár ügyvédekétől, akár pedig magánfelektől, csak az esetben fogadják el, ha azok román nyelven vannak írva. A rendelet elhalasztása érdekében igen sok helyen az ügyvédek küldött-ségileg járultak az illetékes törvényszéki elnökhöz és prefektushoz.

Oláh agrár-reform. Az oláh agrár-reform — mondanunk se kell — közeledik a megvalósuláshoz. A magyar birtokosok földjének nagyrésztét ugyanis egész egyszerűen elveszik.

Igy például elvettek gróf Bethlen József 585 holdas vörösmartai birtokából 525 holdat, Balla György 400 holdas mezőszállási birtokát, Torockay Viktor 1200 holdas torockószentgyörgyi birtokát és a nagyenyedi Bethlen-kollégium 2444 holdas birtokát. Gróf Bethlen Pál 1950 holdas birtokából egyelőre 700 holdat hagytak meg.

A nagykarolyi irredenta. Erdélyből jelentik: A nagykarolyi oláh

rendőrség épületére éjjel egy nyomtatott magyar plakát került, mely így végződik: Közeledik Isten ítéllete! A nagy magyar leszámolás!

Az oláhok meg akarják gyaláznai a kolozsvári temetőt. Az oláh uralom már a halott magyarokat sem hagyja békén, mert sirhantjaik veszélyeztetik az oláh állam biztonságát. Kolozsvár zsarnokai, hogy megkorrigálják a történelmet és a magyar nemzeti érzékenységet továbbra is durván bántalmazzák, miután az élők közül minden magyart elűdöztek és elűdöznek, akibe valamely kigondolható kifogással bele lehet kötni, most Kolozsvár régi történelmi sirjait akarják eltüntetni a föld színéről. Kiadták a rendeletet, hogy a régi köztemetőből mindazon sírokat a város rendelkezésére kell bocsátani, amelyeknek hozzátartozói nem élnek Kolozsvárt s ezenfelül azokat is, amelyekért az új tarifa szerint helyváltásigot meg nem fizetik ismételtlen a hozzátartozók. Ime, néhány magyar történelmi alak sirhantja, kiknek emlékét el akarják törölni vagy legalább is meggyaláznai: Szenczi Molnár Albert író és zsolttárfordító, Apácai Cseri János, az első magyar bölcészettudós, Tótfalusi Kis Miklós, az első magyar nyomdász-művész, báró Jósika Miklós nagy regényíró és felesége, Podmaniczky Julia bárónő, Debreczeni Márton, a kiövi csata szerzője, Kriza János, Bölöni Farkas Sándor, Brassai Sámuel, Szabó Károly, Jakab Elek, Felméry Lajos, Finály Henrik, Méhes Sámuel kiváló tudósaink és íróink, gróf Mikó Imre, az Erdélyi Múzeum-Egylet alapítója, Berde Mózes, a magyarországi unitárius egyház nagy jóltevője, Nagy Péter, Szász Domokos református és Szent-ábrahámi Lombard Mihály unitárius püspökök, Inczedy Sámuel őrnagy, Tamás András ezredes, negyvennyolcas szabadsághősök, E. Kovács Gyula színművész, báró Bánffy György híres dalköltő stb., stb. még nagyon sokan a nemzet nagyjai közül. Mikor elégjük már meg a gazok barbárságait?

Egyezer vasutat kiutasítottak az oláhok. A románok Erdély területéről 1000 vasutas családát kiutasították. A kiutasítottaknak a legrovidebb időn belül el kell hagyniok Erdélyt.

Meghotozott román. Napokban Szegeden repatriáló vonat haladt át. Az egyik kocsiiban egy Marosán nevű román származású vasutas utazott. Mint elmesélte, román letére nem maradhatott a «testvérekkel» egy hazában s inkább öhajta vissza a magyarság uralmát, mint a szégyenletes román szabadságot. Az oláh guranta fogmegei meghallották kifakadásait és megdühödve lefogták s ugy véresre verték, hogy cafatokban lógott testéről a felhasználott bőr.

Az oláhoknak Attila kincse kell. Az oláh kormány, bukaresti hiradás szerint, Bécsből követelni fogja az erdélyi műkincseket, melyekhez a st.-germaini béke értelmében Romániának joga van. Így követelik a híres nagyszentmiklósi leletet, Attila kincseit is!

A budapesti irredenta szobroktól félnek az oláhok. A «Vittorul» román lap írja, hogy a bolsevizmus ürügye alatt a magyar katonák a Tiszánál koncentrálnak, továbbá, hogy mezőgazdasági munkák címén katonák vannak elosztva mindenütt az oláh határ mentén és hogy a magyar kormány készülődéseit mi sem mutatja jobban, mint a szabadságléri irredenta szobrok, melyeket a magyar kormány megtűr.

A kolozsvári Bethlen-bástyát meggyalázták az oláhok. A magyarság büszke műemlékét: a kolozsvári Bethlen-bástyát felháborító módon gyalázták meg az oláhok. A dicső napokat és magyar dicsőséget látott öreg bástya falai közé, ahol az omló kövek között ma is vén golyók lapulnak, egy örömlányt telepítettek. A gyalázatos eset Kolozsvár közönségének kegyeletét végig sértette

s történelmi emlékeink ily példátlan megbecstelenítése megtorlásért kiált.

A román királyi család kommunizál. A tölcsvári várat, melyet annak idején Brassó város IV. Károly királynak adott koronázási ajándéknak, most Mária oláh királynénak ajánlották fel az oláhok.

Magyarok kintzása. Erdélyben újból nagyarányú letartóztatások voltak. Az elfogottakat Szatmárra vitték. Hogy ma is ott van-e valamennyi, azt nem lehet tudni. Letartóztatások voltak Máramarosszigeten, Désen, Zilahon, Szilágysomlyón, Nagybányán, Kolozsváron, Nagykarolyban és Szatmáron. Mintegy 180-an vannak elfogva.

Betiltott erdélyi magyar lapok. Mindegyre betiltanak egy-két magyar lapot az oláhok s ma-holnap nem akad egy egész Erdély területén. Most újabban Aradról értesítenek, hogy az *Aradi Hirlapot* vezércikkeiért az oláhok betiltották, Bolgár Lajos szerkesztőt pedig letartóztatták és elhurcolták. Hasonlót jelentenek Temesvárról is, ahol az oláh kormány a *Bánati Hirlapot* tiltotta be.

Ostromállapot az oláh-szerb határon. Oláh lapok jelentik, hogy a bánati oláh-szerb határvonalon ostromállapotot hirdettek ki.

Gyilkolnak az oláh katonák. Wilczek Ferencet, a brassómezei Barcapatak községben lakó korcsmáros és feleségét oláh katonák éjnek idején bestiális módon meggyilkolták és kirabolták.

Felvidék.

Cseh atrocitások. Mind sűrűbben vesszük az értesítéseket azokról a hajmeresztő barbárságokról, amelyekkel a fegyvelmezelen garázda cseh katonák rettegésben tartják a felvidéki magyarságot.

Komárommege megszállt részén egy hónap leforgása alatt az alábbi galádságokat követték el.

Verebélyi János ungvári születésű volt állami tanítót, a komáromi gazdasági szakiskola hallgatóját véresre verték, letartóztatták és kirabolták a cseh járőr katonái, mert állítólag sétája közben barátjával folytatott társalgása alatt *Nem, nem soha!* emlitett. A járőr vezetője elrabolta 1500 cseh koronáját.

Bugyi Vilmos és Lajos Ignác irsai legényeket, mert a Kurucz-féle vendéglőben mulatás közben egy cseh főhadnagy jelenléte alatt magyar nótákat mertek énekelni, letartóztatták, Lipótvárra kísérték, honnan csak fejéknél 1000 korona lefizetése árán szabadulhattak ki, hónapok után.

Farkas Ferenc pusztai földbirtokos kocsián igyekezett haza Komáromból. Cseh katonák fegyverkutatás ürügye alatt megállították és kirabolták.

Nagy Ferenc halászmestert egy részeg cseh katona minden felszólítás nélkül hasba lölte; a halászmester sebébe még aznap behalt.

Irsa községben a Bulajcsik-féle vendéglőben mulatott *Moacsek Károly 3. határozászlóaljelbi cseh főhadnagy* 20 cseh katonájával.

A korcsmába belépett *Sebők Sándor* tanító, leszerelt t. főhadnagy, akit a mulatók a szomszéd szobába csaltak át, ott hátulról fejbe vágták, letépték és kirabolták. Letépték ruháját és elrabolták 500 koronáját, ezüst óráját. Agyba-főbe verték ezután s hónapokig feküdt súlyos sérüléseivel. Felépülése után, bár orvoslásért többször fordult a Komáromban székelő francia parancsnokhoz, elutasították.

Ezek a cseh hadsereg erényei! Egytől-egyig ragyogó vitézi tettek!

A csehek meg akarják fojtani a felvidéki magyar színészetet! A csehek tüzzel-vassal irtják a magyar szót, a magyar kultúrát a felvidéken. Most arról számolnak be a kassai la-

pok, hogy *Faraqó Jenő* kassai színigazgatónak szerződését felbontották és megvonták Pozsony, Igló valamint a többi székes városokba szóló játszási engedélyét. A hirneves magyar szintársulat most a legnagyobb nyomorban és *feloszlás* előtt áll!

Kommunizálnak a csehek. A csehek kisajátítják a Felvidéken a magyar birtokokat. Demokrácia és földreform nevet adnak a burkolt rablásnak. A magyar birtokokat cseh csavargóknak adományozzák potom áron. Az 1919. évi április 16-án kelt 215. sz. törvény intézkedik a kisajátításról. Ezek szerint kisajátítják azokat a birtokokat, amelyek 150 hektárnál nagyobb mezőgazdasági területekből állanak. Az átvétel és kártalanítás részleteiről az 1920. április 9-én kelt 329. sz. törvény intézkedik. Kártalanítás nélkül veszi át az állam az *ellenéges államok* kötelekébe tartozóknak és a Habsburgoknak birtokait, amennyiben ezzel a főhatalmakkal kötött békeszerződések nem ellenkeznek és a nemesi jogon nyugvó alapítványokkal. Egyéb nagybirtokok átvétele kártalanítás útján történik.

A prágai minisztertanács most hagyta jóvá a lefoglalt földbirtokok ártáblázatát. Az árak megszállásánál a több mint 100 év óta nem változott kataszteri tiszta hozadékot vették alapul, ami a mai viszonyoknak már korántsem felel meg. Ez nem jelent mást, mint kártalanítás nélkül való kisajátítást. A rablás végrehajtására a földbirtokhivatalnak miniszteriummá való átalakítását vették tervbe. Az eddig összeirt nagybirtokok között az Andrássy, Apponyi, Csáky, Dessewffy, Erdődy, Eszterházy, Forgács, Hunyadi, Pálffy, Révay, Semssey, Wenckheim, Windischgrätz, Zichy stb. családok birtokai is fel vannak véve.

A felvidéki vármegyék új beosztása. A felvidéki megyék új beosztásáról szóló törvényt már legközelebb életbeléptetik a csehek. A törvény szerint a Felvidék 16 vármegyéjét hat nagy megyekörzethe vonják be. Természetesen tisztán politikai céllal. Az új beosztásban sehohsem található a legkisebb nyoma se annak, hogy a nemzeti elkülönítésnek autonómikus megvalósítása keresztülviténék. De a létesítendő új megyék gazdaságilag sem alkotnak összefüggő egységeket és közlekedésileg sem célszerűek. A nagy megyék: Pozsony-megye: 687.608 lakos, Nyitramgye: 413.530 lakos, Turóc-megye: 426.452 lakos, Zólyom-megye: 493.099 lakos, Liptó-megye: 341.099 lakos, Kassamegye: 615.938 lakos. Azon városok, amelyek rendezett tanácsal bírtak, elvesztik e jellegüket és címük nagyközség lesz.

Délvidék.

Petár esatornája. A Ferenc-esatornát a szerbek *Petár*-esatornának nevezték el.

A «katonaszökevények» ellen. A szerbek be sem várták nemhogy a békeszerződés ratifikálását, de még a békekötést sem, máris jogtalanul sorozták Bácskában. A magyar, német és Bunyevác hadköteleseknek nem sok kedvük volt a hadseregbe bevonulni. Inkább elbujdostak. Ezek ellen most rendeletet adnak ki a szerbek. A rendelet szerint az összes szülő, akiknek «katonaszökevény» fiuk van, kötelesek fiuk tartózkodási helyét a rendeletben előirt hatóságánál és idő alatt bejelenteni. Azt a szülőt, aki ezen intézkedésnek nem tesz eleget, egy havi elzárással és 1000 dinár pénzbüntetéssel büntetik. Hallatlan önkény, szinte az örülléssel határos, katonaköteles egyénekért a szülőket tenni felelőssé. Ha a háboruban a magyar kormány is ezt a mértéket alkalmazta volna a szerb katonaszökevények ellen, mit szölt volna ehhez az európai közvélemény?

A szerbek rendeletei. A szerbek nap-nap után vérlázító rendeleteket adnak ki a magyarság megfojtására. Szabadkán legutóbb a cégtáblák ügyében adott ki ilyen rendeletet a szerb hatóság, mely szerint az összes nyomdák, címfestők, kereskedők, iparosok, mozik, stb. mindaddig nem adhatnak a nyilvánosság elé semmiféle akár nyomdai uton, akár kézíleg előállított plakátot, falragaszt vagy röpcédulát, amíg azt a rendőrfőkapitányságnál nem látta-mozdították.

A szerbek kommunizálnak. Szerb politikai körök a földbirtokreform körül azzal a gondolattal foglalkoznak, hogy a délvidéki magyarság birtokait oláh mintára megnyirbálják. A délvidéki magyar lapok ez ellen az égbekiáltó jogtalanság ellen kétségbeesetten tiltakoznak.

Vérbefojtották a délvidéken március 15-ikét. Szabadkáról jelentik, hogy több délvidéki községben a március 15-ike megünneplésére egybegyűlt magyarságot véresre verték a szerb katonák.

HIREK

Irredenta ünnepek Schleswig-Holsteinban. Március 14-én mult egy esztendeje, hogy az ántánt a saint-

Dr. KOVÁCS KÁLMÁN,
a szent István bazilika apát-plebánosa,
a felszentelt irredenta zászló őre.

germaini béke értelmében az első népszavazást végrehajtotta Németországban. Schleswig-Holstein hovartartóadásáról döntött ekkor a plebiscitum. Az évfordulót nagy ünnepekkel ülte meg Flensburgban a német nép. Hivatalosak voltak rá a népszavazás eredménye alapján Dániához kapcsolt területek német lakosai mind. Az iskolai ünnepélyek után a városi parkba vonult a polgárság s végigment, mint ülteti el az ifjuság Schleswig-Holstein címerének a fáját: a tölgyfát, a két tartomány örök időkre való összetartozásának jelképét. Délután a színházakban Hebbel és de Fehrs schleswig-holsteini költők műveit játszották, este pedig a koncerttermekben Brahms, aki szintén itt született, örökéletű melódiái hangzottak. Ezután fáklyásmenet járta be a várost, melynek főterein hazafias beszédekkel lelkesítették a tömeget. Pont éjjelkor megkondultak az összes harangok s ugyanekkor a jelenlegi országhatár egész hosszában kigyultak a máglyák, hirdetni, hogy megcsonkítva, meggyötörve bár, a magában és a jövő hivatásában való rendületlen hitét még sem veszítette el a német nemzet.

Államesim Perzsiában. Az angol csapatok a bolsevik nyomás elől nemrégiben kiürítették Északperzsiát. Az erösen antibolsevista érzelmű kozákezek Riza khán ezredes vezetésével ugyszólván ellenállás nélkül elfoglalták Teheránt. A megszálló csapatok, háromezer kozák, nyolc tábori ágyu és tizenkilenc gépfegyver, biztosították a

sahot, hogy a megszállás nem ellene, hanem rossz tanácsadói ellen irányul, akiket letartóztattak és összeharásolt vagyonukat maguk között felosztották. A kormányt, amely az angol követésre menekült, ismét visszahelyezték.

Az Egyesült Államok elnöke elleni a «béke» ratifikálását. Harding elnök a következő pontokba foglalta össze a békeszerződések dolgában elfoglalt álláspontját: 1. Ellenzi, hogy a békeszerződéseket újból előterjeszések a szenátusban. 2. Ellenzi a békefeltételek ratifikálását még akkor is, ha kikapcsolják a népszövetségre vonatkozó egyezményt. 3. Ellenzi, hogy Amerika belépjen a népszövetségbe. Ellenzi, hogy Amerika a nemzetek bármilyen szövetségébe is belépjen, ha ez állandó katonai kötelezettséget jelent rá nézve. 4. A valószínűség az, hogy nincs olyan általános békeszerződés, amelyet az Egyesült-Államok kormánya cselekvési szabadságának korlátoztatása nélkül elfogadhatna és hogy sérelmet ne szenvedne az a politikai hagyomány, hogy Amerika nem avatkozik bele Európai politikai ügyeibe. Az elnök tanulmányozni fogja azokat a módokat, amelyekkel Németországgal helyreállíthatná a békét.

Albánia. Az amerikai vörös kereszt közli: Albániában, Scutariban a városban, sőt az egész országban, csak egyetlenegy fürdőkád van. Hogyan került oda, honnan jött, senki sem tudja, de az Amerikai Vörös Kereszt kirendeltsége, melynek hivatalos helyiségében van a ritka jószág, meleg elismeréssel gondol arra, aki valamikor otthagya. Mikor a kirendeltség Albániában megkezdte a járványok elleni küzdelmet, nagyon nehezen sikerült az albánokat rávenni arra, hogy időnként megfürödjenek. A Vörös Kereszt felnőttek és gyermekek számára tisztasági jutalmakat tűzött ki, melynek különösen a gyermekekre volt olyan nagy hatása, hogy már-már kezdenek hozzászokni a fürdéshez.

Hirek messze földről. Az amerikai vöröskereszt információs osztálya közli lapunkkal a következő érdekes hírt:

Kamcsatka és a szomszédos északkelet-szibériai terület különös érdekességet nyert az által a hír által, hogy az orosz bolsevik kormány bérbeadta azt egy amerikai bankárokból alakult szindikátusnak a terület természeti kincseinek kiaknázására.

Kamcsatka félsziget és a közte és az Északi Ocean között fekvő vidék tulajdonképpen föltesztvère Alaskának, mely valamikor szintén orosz birtok volt. Alaska, a szerencsésebb testvér, a gazdag Uncle Sam családjába került és azóta izgalomban és kalandokban gazdag élete volt. A kevésbé szerencsés Kamcsatka orosz tulajdon maradt és mindeddig nagyon zárkózott életet folytatott.

Kamcsatka és a Bering-szorostól északra eső vidék nagy része észak-sarkvidéki alföld, a rövid nyáron át mocsaras, télen pedig keményre fagyott, hóval borított síkság. Nyáron nagyon bajos az utazás, erős kis poni-lovakat használnak, melyek csak nagynehezen tudnak a vizenyős talajon keresztülvégődni. Télen már sokkal könnyebb utazni. A kutyafofogatos szánok a simára fagyott folyamokon és havon kedvező körülmények között 75 mérföldnyi utat is megtesznek egy nap alatt. Valóságos országutak támadnak a kutyafofogatos nyomában, melyekkel a beneszülöttek szőrmét visznek a cserélő állomásokhoz, ami jelenleg a vidék fő jövedelmi forrása.

A párhónapos nyár alatt az északi nedves vidékek átka üldözi Kamcsatkát is, moszkító és legyek légiói teszik a levegőt sűrűvé és az életet szinte elviselhetetlenné minden élő teremtettség számára. A nomád beneszülöttek ilyenkor nyájaikkal együtt a tengerpartra menekülnek, ahol a hűvös tengeri levegő némi enyhülést nyújt.

Az odakerült nyugati ember nem-

csak az éghajlatot találja kellemetlennek hanem az ételeket is. A félsziget alsóbb részén, ahol patakokban a salmon halak ezüstös tömege nyüzsög, a főtt halszem a legkedveltebb invecenség. Az északi vidékek lakóinak kedvenc eledele az iramszarvas husa, különösen a nyelvet és velőt becsülik nagyon sokra. A beneszülöttek télen a levágott iramszarvas gyomrában talált félíg megemésztett mohát főzeléknek használják. Mikor el van készítve, hasonlít egy kissé a parajhoz. A vad madarak fészkeiből szedett tojást a jégbe vajt lyukakba temetik el, amíg szükségük van rá.

Télen az utazók levesgolyókat visznek magukkal. A diónagyságu kis golyók iramszarvas beléből készülnek, tésztaival vegyítve. Ezeket megfagyasztják és zsákokban viszik magukkal. Ha forró vízbe egy marék ilyen golyót dobunk, a beneszülöttek izlése szerint kitünő leves lesz belőle.

Kamcsatka félsziget 750 mértföld hosszú, ugyanolyan a földrajzi fekvése, mint Angolországé, az északi vidékek helyzete pedig Norvégiához hasonlít. Kamcsatka partjait azonban a meleg Golf-áramlat helyett hideg észak-sarki áramlatok mossák, azért aztán az éghajlat sokkal hidegebb, mint Anglia és Skandinávia éghajlata.

NEMZETI ÉLET.

A Védő Ligák Szövetségének amerikai elnöke.

A Védő Ligák Szövetsége tengerentúli szervezkedése szép eredménnyel és hatalmas méretekben fejlődik. Már több amerikai magyar városban és telepen van megalakulóban Szövetségünk amerikai helyi szervezete. Az amerikai magyarság minden jel szerint erejéhez méltóan kívánja részét kivenni abban a nagy küzdelemben, mely reánk vár s a magyar irredenta mozgalmat erkölcsileg és anyagilag támogatja. Hódolva az amerikai szokásoknak, itt közöljük a Védő Ligák Szövetsége amerikai elnökének és teljhatalmu megbízottja *Kabdebó Lóránd* new-yorki lakosnak (305. Broadway) arcképét.

Körmenet az irredenta szobrokhoz. A feltámadási ünnep körmenete az idén a szabadság-terre vezetett. Az irredenta szobrokhoz zárandokolt el a főváros lakossága, mely a *Védő Ligák Szövetsége* zászlója alatt a Szent-István-Bazilika előtt gyülekezett. Megjelent számos iskola, testület, egyesület, továbbá hazafias testület és a «Székely Szövetség» is. A főváros képviselőiben *Sipőcz Jenő* főpolgármester. A menet, melynek élén *Kovács Kálmán* apátplebános haladt, az oltári szentséggel, a Szabadság-terre vonult, ahol zászlóit meghajtotta az elrablott területek szobrai előtt. Ezután a Hymnust énekelte el az ezrekre menő sokaság és visszatért a Bazilikához, honnan a késő éjjeli órákban oszlott szét.

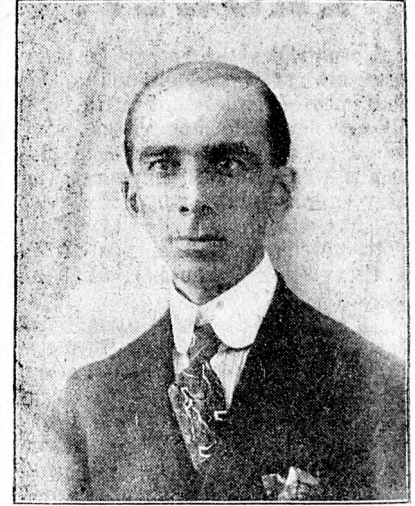
Irredenta dalpályázat Miskolcon. Miskolc város gyermekakció bizottsága irredenta dalpályázatot hirdetett, melynek eredményét a miskolci színházban nyilvános előadás keretében mutatták be. A zenekar nyitánya s a Hymnus hangjai után *Komjáthy János* színigazgató Szávay Gyula hazafias költeményét szavaltta el sok tüzzel. *Kondrát Ilona* Végvári verseket adott elő széles, gyűjtő temperamentummal. A pályaművek előadói: *Takács László*, *Örvössy Géza*, *Burányi Ferenc*, *Horinyák Olga*, *Rhuz Pál* és *Wittner Ernő* lelkét, életet vitték a dalokba, melyek tul fognak szárnyalni a mesterségesen felállított határokon. A közönség lelkes tapsokkal ünnepelte az előadó művészeket. A hangverseny után *Koller Ferenc* igazgató, a dalpályázat előadója, kihirdette a zsüri döntését, mely szerint az első díjat a «Köd előttem, köd utánam», a második díjat «Cselák hadak tivornyáznak a zborói várban» kezdetű dalok nyerték meg. Mindkét dal szerzője

Thurzó Nagy László. A két dal szövegét *Sassy Csaba* írta.

Amerikai rokonok ingyenes felkutatása. Az Amerikai Vörös Kereszt Egyesület Magyar Osztálya teljesen díjtalanul áll rendelkezésére mindazoknak, akik amerikai rokonaik vagy ismerőseik címét keresik. A keresett egyén pontos nevét, születési helyét és évét és a neki szóló levelet erre a címre kell küldeni: American Red Cross, Hungarian Section, 15. West, 37th Street, New York City.

Gyula város örömmünnepe. Gyula város lakossága abból az alkalomból, hogy a rabló oláh megszállás 1920. évi március hó 30-án megszűnt és a magyar nemzeti hadsereg bevonult, 1921. évi március hó 30-án évfordulói örömmünnepet rendezett fényes ünnepségek keretében:

Réggel 7 órakor a várost zenés körmenet járta végig bandériummal; ezt követte 1/9 órakor a református templomban háláadó istentisztelet, 1/10 órakor Te Deum a r. kath. nagytemplomban. 10 órakor a vármegyháza előtti téren az összes hivatalok, testületek és iskolák részvételével ünnepélyt tartottak, melyen a főispáni megnyitót után az ünnepet helyi vonatkozásban dr. *Konkoly Tihámér* vármegyei főjegyző, országos vonatkozásban *Hosvay Gusztáv* nyugalmazott államtitkár, a Védő Ligák Országos Szövetségének ügyvezető el-

KABDEBÓ LÓRÁND,
a Védő Ligák Szövetségének amerikai elnöke.

nőke, dr. *Héj Imre* a magyar nemzetgyűlés tagja, továbbá dr. *Pongrácz Aladár* ügyvéd a Tevel részéről és *Kulhy Dezső* evang. lelkész a Földmívelés Szövetség részéről méltatták lelkes szónoklataikkal. Ezután déli 12 órától 1 óráig térzene következett az Erkel Ferenc-teren, mely a Göndöcs-népkertben folytatódott d. u. 4-6 óráig. Este 7 órakor pedig a *Védő Ligák Szövetsége* rendezett a *Magyar Székely Szövetséggel* karöltve fényes hangversenyt, melyen a megnyitót beszédet *Eördögh Lajos*, a *Védő Ligák Szövetségének* kiküldöttje tartotta.

A felszabadulás évfordulója Békéscsabán. Békéscsabán is nagy ünnepek között ülték meg március 30-át, első évfordulóját a Körösvidék felszabadulásának a gyalázatos oláh megszállás alól. Zenés takarodó és zenés ebresztő nyitotta meg a kaszárnyákban a nagy napot, amelyet fényes, pompás ünnepek követtek. A templomokban háláadó istentiszteleteket tartottak, a városházán Békéscsaba lakossága ülte meg a felszabadulás emlékeztetőt, melyen dr. *Egán Imre* főispán is megjelent. *Horthy kormányzó* nak s *Rátvay alezredesnek*, Békéscsaba felszabadítójának hódoló és üdvözlő táviratokat küldtek.

Hirdetéseket nem közlünk.

Felelős szerkesztő: *Kaszás Béla*.
Kiadja a Védő Ligák Szövetsége.
Stephanum nyomda r. t. Budapest.

ELŐFI

Egy

Az U

Adáz e
noknak a
vonulása
máról-ho
vakba fog
tok fékez
lázás hiá
ratu dile
kormány.
nemzetgy

Sem a
sem a ne
meg sors
elhatároz
ván és r
ták, maj
közt sírv
két, mely
tott ber
után mit
viselő, s
mi sem
is helyül
folytatód
dácslósa
etapehoz
gyarorsz
s *Bethle*
elnök
és társa
vonatko
mánypro
program
minden
nélkül a
határain
Azok a f
megvaló
től-egyig
melyek
nyugalm
gálni. Az
a multa
azok a
gyelmez
Amde
akkor,
dag p
kerülte
tosabb k
a terüle
fog még
megszál
ugyneve